

**GARMIN HAMPAISSA:
NEUVOSTOLIITTOA KRITIKOIVIEN PILAPIIRROSTEN
KUVATYYPIT JA KUVA-AIHEET GARM-PILALEHDESSÄ
1923-1953**

Aino Mattila
Kandidaatintutkielma
Taidehistoria
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Aino Mattila	
Työn nimi Garmin hampaissa: Neuvostoliittoa kritikoivien pilapiirrosten kuvatyypit ja kuva-aiheet <i>Garm</i> -pilalehdessä 1923–1953	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 42 (leipätekstiä 16)
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kandidaatintutkielmassa on tarkoitus tutkia vuosina 1923–1953 julkaistun pilalehti <i>Garmin</i> Neuvostoliittoa kritikoivia pilapiirroksia ja karikatyyrejä. Työn tavoitteena on analysoida minkälaisia eri kuvatyyppejä ja kuva-aiheita Neuvostoliittoa kuvatessa on <i>Garmin</i> julkaisuvuosien saatossa käytetty. Työn tavoite on myös yhdistää piirrokset historialliseen kontekstiinsa ja avata niiden sisältöjä ja merkityksiä sekä tutkia, keneen henkilöön tai mihin tapahtumaan piirrokset viittaavat. Taidehistorian kuva-analyysia hyödyntäen tutkielmassa analysoidaan myös piirrosten visuaalisia tehokeinoja ja elementtejä, jotka välittävät pilapiirrokset viestiä lukijalle.</p> <p>Pilapiirrokset kertovat oman näkökulman ajankuvastaan. Ne kuitenkin kertovat vain osatotuuden todellisuudesta, eli piirtäjän oman näkökulman aiheeseen. <i>Garmin</i> kritiikki aikansa tapahtumiin on pääasiassa suomenruotsalaisen kulttuurieliitin näkökulmasta, joten kannanotot kulttuurielämään ja -politiikkaan näkyvät vahvana juonteena koko <i>Garmin</i> julkaisutoiminnan ajan. Pienemmäksi sivujuonteeksi jäänyt poliittinen satiiri on lehdessä kuitenkin varsin rikasta niin kuvituksien tyylien kuin aiheidenkin osalta.</p> <p>Tutkielmassa pyritään tuomaan ilmi <i>Garmin</i> Neuvostoliittoa käsittelevän kuvaston toistuvia kuvatyyppejä ja kuva-aiheita, joita käsitellään aineistosta poimittujen esimerkkien perusteella. Työssä käydään läpi myös suomalaisen poliittisen pilalehdistön historiaa, poliittista satiiria genrenä ja kuvissa keskeisten käsitteiden valossa. Aineisto on koottu <i>Garmin</i> kansikuvista sekä satunnaisista sisäsivujen pienikokoisemmista pilapiirroksista, joissa esiintyy vuoroin Lenin, Stalin sekä muita tunnettuja henkilöitä ja hahmoja. Työn lopussa pohditaan pilakuvien historiallista merkitystä ja ajankuvaa tuoden esiin myös muutama esimerkki <i>Garmin</i> ajankohtaisuudesta.</p>	
Asiasanat <i>Garm</i> , pilakuvat, poliittinen satiiri, pilapiirrokset, karikatyyrit, taidehistoria, historia	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	5
1.1	Aiempi tutkimus, menetelmät ja teoria	6
1.2	<i>Garm</i> osana suomalaisen pilalehdistön historiaa	7
1.3	Poliittinen satiiri genrenä ja kuvissa	9
2	NEUVOSTOLIITTO <i>GARMIN</i> PILAPIIRROKSISSA: YLEISIMMÄT REPRESENTAATIOIT JA VISUAALISET KEINOT	10
2.1	Toistuvat kuvatyypit ja kuvaustavat.....	13
2.2	Kuva-aiheita vuosijuhlista Stalinin vainoihin.....	21
2.3	<i>Garm</i> ja sota-ajan sensuuri	30
2.4	Pilapiirrosten ja karikatyyrien historiallinen merkitys: miten piirrokset ilmentävät ajankuvaansa?.....	34
3	PÄÄTÄNTÖ.....	38
	KUVALUETTELO.....	39
	LÄHDELUETTELO	41

1 JOHDANTO

Tutkimuksen kohteena on Helsingissä vuosina 1923–1953 toimineessa ruotsinkielisessä aikakauslehti *Garmissa* julkaistut Neuvostoliitto-aiheiset pilapiirroksiset. Tarkoituksena on tutkia pilapiirrosten visuaalisia elementtejä ja kuvatyyppejä sisältöön liittyvän analyysin ohessa. Koska pilapiirroksiset kuvaavat yleensä julkaisuajankohdan poliittista tilannetta, on kuva-analyysin ohella syytä avata myös kuva-aiheiden historiallista kontekstia. Taidehistorian tutkimuksen näkökulmasta tutkielmassa pyritään tarkastelemaan kuvitusten visuaalisia tehokeinoja, joita on käytetty pilakuvien viestin välittämiseksi.

Aineisto koostuu pääosin *Garmin* kansikuvien pilapiirroksista sekä parista lehden sisäsivujen piirroksista. Aineiston piirroksiset ajoittuvat vuosille 1924–1943. Tutkimuksessa avataan poliittiseen satiiriin erikoistuneiden pilalehtien historiaa sekä globaalilla että kotimaisella tasolla sivuten myös pilakuvien tutkimusperinnettä. Tutkimuksessa on tarkoitus analysoida piirroksia niiden historiallisessa kontekstissa sekä tarkastella pitkän aikavälin muutoksia soveltaen laadullisen tutkimuksen menetelmiä tulkintojen tekemistä varten. Tutkimuksessa yhdistyy taidehistorian tutkimusperinne sekä historiatutkimus.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Mihin 1900-luvun historian tapahtumaan piirroksiset viittaavat ja mikä tai kuka on piirrosten pilan kohteena?
 - a. Mitä visuaalisia tehokeinoja piirroksissa on käytetty viestin välittämiseksi?
2. Mitä toistuvia kuvatyyppejä tai kuvaustapoja Neuvostoliittoaiheisissa pilapiirroksissa esiintyy?
 - a. Mitä Neuvostoliiton kuvaustavat tai kuvatyypit kertovat ajankuvastaan *Garmin* julkaisuvuosien aikana?

Analysoitavat pilakuvat on valikoitu niiden sisältämien henkilöhahmojen perusteella. Aineistosta on haettu etenkin Neuvostoliiton keskeisimpiin ja tunnetuimpiin hahmoihin liittyviä esityksiä, kuten Stalinia, Leniniä, Lev Trotskia ja Maxim Gorkia kuvaavia pilapiirroksia¹. Työtä varten on haettu myös geneerisempiä, ei tunnistettavissa olevia hahmoja, kuten puna-armeijan sotilaita tai tavallisia neuvostokansalaisia

¹ Trotski oli merkittävä bolševikkivallankumouksellinen ja marxisti. Hän joutui maanpakoon vuonna 1929. Gorki puolestaan oli neuvostoliittolainen kirjailija ja poliittinen aktivisti, joka lukeutuu mm. sosialistisen realismin kehittäjiin.

kuvaavia piirroksia sekä sellaisia, joissa viitataan Neuvostoliittoon valtiona tietyn henkilön sijasta. Yhtenä tavoitteena on etsiä piirroksista samankaltaisuuksia kuvastapojen ja sommittelun näkökulmasta. Koska *Garmista* tehtyä aiempaa tutkimusta on suhteellisen vähän, on perusteltua tutkia aihetta syvemmin ja laajentaa näkökulmaa tämän tutkielman lähtökohdista. Seuraavassa luvussa käsitellään lyhyesti aiempaa aiheeseen liittyvää tutkimusta yhdessä tutkielman menetelmien kanssa. Sitä seuraavissa luvuissa käsitellään *Garmin* roolia suomalaisen pilalehdistön historiassa sekä tutkielman kannalta keskeisiä käsitteitä. Edellä mainittujen aiheiden jälkeen on tarkoitus siirtyä analysoimaan tutkielmaan valittuja pilapiirroksia ja karikatyyreja, niiden visuaalisia elementtejä, kuvatyyppejä ja -aiheita. Lopussa tullaan pohtimaan *Garmin* pilapiirrosten ajallista kontekstia ja merkitystä sekä sitä, mitä piirroksiset kertovat ajankuvastaan.

1.1 Aiempi tutkimus, menetelmät ja teoria

Tutkielman teorian ja menetelmät pohjautuvat aiempaan tutkimukseen pilalehdistä ja pilapiirrosten perinteestä. Ari Uino on tutkinut laajemmin suomalaisen pilalehdistön historiaa ja sivuaa myös *Garmin* historiaa. Marja Ylönen on kirjoittanut runsaasti Suomen pilahistoriasta ja suomalaisista poliittisista pilapiirroksista.² Yksinomaan *Garmia* tutkinut Mayumi Tomihara tarkastelee lehteä Tove Janssonin töiden näkökulmasta³. Koska *Garmia* käsittelevä aiempi tutkimus on keskittynyt pitkälti Tove Janssonin tuotantoon ja yleisluontoisiin lehdistön historian katsauksiin, on perusteltua syventää *Garmin* tutkimusta johdannossa esiteltyjen tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Pilapiirroksissa käytettyjen yleisimpien representaatioiden ja visuaalisten tehokeinojen analyysin tukena on käytetty Martin J. Medhurstin ja Michael A. De Sousan (1981) tutkimuksia poliittisten pilapiirrosten retorisisista keinoista ja symboliikasta⁴. Pilapiirrosten tutkimiseen he hyödyntävät graafisen vaikuttamisen ja diskurssien analysoimista, mistä he muodostavat graafisen diskurssin käsitteen. Tämän tutkielman näkökulmasta tulkittuna graafiset diskurssit ilmenevät pilapiirrosten visuaalisten tehokeinojen välittämässä viestissä, minkä vakuuttavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat pilapiirroksen luovuus, sen asetteleminen, tyyli ja esitystapa.⁵ Edellä mainittujen lisäksi on työssä tutkittu valittujen pilapiirrosten viestin välittämiseen käytettyjä tyyllisiä elementtejä, joita Medhurstin ja De Sousan mukaan ovat muun muassa viivan ja muodon

² Ks. Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”; Ylönen, ”Poliittiset pilapiirroksiset”; *Pilahistoria*; ”Suomalainen haarukassa”.

³ Ks. Tomihara, *Garm: The People's Watchdog*.

⁴ Medhurst ja De Sousa, ”Political Cartoons as Rhetorical Form”; ”Political Cartoons and American Culture”.

⁵ Medhurst ja De Sousa käyttävät mm. käsitteitä *graphic persuasion* ja *graphic rhetoric/-discourse*, joiden kääntäminen suomen kieleen saattaa vääristää käsitteiden tarkoitusta kontekstissaan. ”Political Cartoon as a Rhetorical Form”, 199.

käyttö tunnelman luomiseen, kuvassa olevien objektien koko suhteessa toisiinsa, fyysisten ominaisuuksien korostus ja liioittelu, asettelu ja kuvatekstin suhde kuvitukseen. Näiden lisäksi kekseliäisyyden, sijoittelun ja tyyllisten elementtien yhdessä luoma vaikutelma on oleellista pilapiirrosten tulkinnaissa.⁶ Tutkielmassa hyödynnetään myös Thomas Milton Kemnitzin tutkimusta pilapiirroksista historiallisena lähteenä⁷ pilapiirrosten historiallisen kontekstin sekä niiden edustaman ajankuvan analysoimisessa.

Muista pilakuvien aiemmista tutkimuksista maininnan arvoisia ovat Anni Kankaan tutkimus pragmatistisen semiotiikan viitekehyksen soveltamisesta poliittisten pilakuvien analysointiin sekä Kemnitzin vuorovaikutussuhteisiin keskittyvä lähestymistapa pilakuvien tutkimukseen. Kangas vetoaa peircelandäisen pragmatismien merkkiteoriaan mahdollisena metodologisena välineenä pilakuvien tutkimukseen, mitä hän on hyödyntänyt suomalaista Venäjä-suhdetta kommentoivien poliittisten pilakuvien analysointiin.⁸ Kemnitzin määritelmän mukaan pilapiirroksia voi tutkia kuuden keskenään vuorovaikutuksessa olevan tekijän näkökulmasta: taiteilija itse, kieli ja symbolit, yhteydet muihin kommunikoinnin keinoihin, tarkoituksen mukainen funktio ja kohdeyleisö sekä tapa, jolla pilapiirros saavuttaa yleisönsä.⁹

1.2 *Garm* osana suomalaisen pilalehdistön historiaa

Garm oli Henry Reinin vuosina 1923–1953 julkaisema ruotsinkielinen pilalehti, joka ilmestyi säännöllisesti kahdesti kuussa vuoteen 1938 saakka, minkä jälkeen suunnitteen kerran kuussa. Pohjoismaisen mytologian vahtikoiran mukaan nimetyssä *Garmissa* politiikka ei ollut pääosassa, vaan painotus oli kirjallisuudessa ja taiteissa, minkä vuoksi lehti profiloitui taiteilijoiden ja kirjailijoiden yhteistyökumppaniksi.¹⁰ Vaikka koti- ja ulkomainen politiikka sekä ajankohtaiset tapahtumat nousivat säännöllisesti aiheeksi, eivät lehden piirtäjät olleet leimallisesti poliittisia¹¹. Lehti nojasi etenkin ruotsinkielisten konservatiivien suuntaan vastustaen äärivasemmistoa ja aitosuomalaisuutta sekä muiden ruotsinkielisten pilalehtien tapaan kieltolakia. Tutkielmaan valitun aineiston perusteellakin voi huomata, että 1930-luvulla lehden suurimpia huolia oli ruotsin kielen ja kulttuurin säilyminen Suomessa.¹² Ruotsinkielinen pilalehdistö tarttui tyypillisesti aitosuomalaisuuteen sekä suomalaiskansalliseen nationalismiin peläten kielivähemmistöjen oikeuksien vähenemistä perustuslain kustannuksella¹³.

⁶ Medhurst & De Sousa, "Political Cartoon as a Rhetorical Form", 198–199; 212–219.

⁷ Kemnitz, "The Cartoon as a Historical Source".

⁸ Kangas, "Politiikka pilakuvissa".

⁹ Kemnitz, "The Cartoon as a Historical Source", 86.

¹⁰ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 333; Ylönen, *Pilahistoria*, 173.

¹¹ Ylönen, *Pilahistoria*, 173.

¹² Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 332; 333.

¹³ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 335.

Ari Uinon määrittelyä hyödyntäen *Garm* kuuluu pilalehdistä siihen kategoriaan, joka sisältää negatiivisen konnotaation omaavaa yhteiskunnallis-poliittista satiiria. Uino jakaa pilapiirroksia kahteen pääryhmään: huvittaviin epäpoliittisiin arkisiin piirroksiin, sekä kantaaottaviin poliittisiin pilakuviin, joissa näkyy yleensä komiikan kielteiset lajit, eli satiirin ja ironian.¹⁴ Poliittiset pilapiirroksia voivat olla luonteeltaan myös julistuksellisia ja jopa propagandistia. Yleisesti ne ovat kantaaottavia ja asettavat arvostelun kohteensa naurunalaiseksi.¹⁵ Myös epäpoliittinen pilakuva voi olla yhteiskunnallisesti kantaaottava, minkä vuoksi poliittisen ja epäpoliittisen pilapiirroksen erottaminen ei aina ole yksinkertaista.¹⁶ Tässä tutkielmassa keskitytään pääosin kantaaottaviin poliittisiin pilapiirroksiin.

Tutkielman aineistoksi on valittu Neuvostoliittoa kuvaavat pilapiirroksia, sillä Venäjän tai Neuvostoliiton vastaisella kuvastolla on pitkät perinteet suomalaisten pilapiirrosten aiheistossa. Itänaapuriin kohdistuva kritiikki sekä Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton välisiä suhteita käsittelevät pilakuvat ovat 2000-luvulle säilynyt perusteema suomalaisten pilapiirrosten kuvastossa. Marja Ylönen kertoo ensimmäisten ilmestyneen 1860-luvulla uusmaalaisen *Mygghanin* ryhtyessä julkaisemaan Venäjävastaisia pilapiirroksia. *Mygghanin* Venäjää arvostelevat piirroksia loivat vakaan pohjan suomalaisen poliittisen pilapiirtämisen vakiokuvastolle. Myös ruotsin- ja suomenkielisten välinen kamppailu ja kieliriita ovat myös tyypillisiä aiheita aikakauden suomalaisissa pilapiirroksissa. Ylönen mukaan aiheena se ei koskaan kuitenkaan ollut yhtä näkyvä, kuin itänaapurin ylivaltaan pureutuva kritiikki, vaikka kieliriita olikin usein esillä ruotsinkielisten suosimassa *Garmissa*. Rakenteellisena seikkana suomenruotsalaisille lehdille oli tyypillistä kytkeä pilapiirroksia runomuotoiseen tekstiin. Tapa ilmeni myös *Garmissa*, jossa kansi- tai etusivun kuvitus liittyi usein ensimmäisen aukeaman kirjoitukseen.¹⁷

Päätoimittaja Rein haki lehteen kuvittajiksi ja kirjoittajiksi erityisesti ruotsinkielisiä taiteilijoita sekä kirjailijoita. Karikatyristeriä oli julkaisuvuosien aikana lähes 200, suuri osa maan johtavia pilapiirtäjiä, kuten nimimerkkiä "Ham" käyttänyt Signe Hammarsten-Jansson. Myöhemmin myös tytär Tove Jansson alkoi piirtää kuvia *Garmiin*. Tove Jansson valitsi pilapiirroksissaan usein aiheeksi taide-elämän ja sotavuosina kotirintaman asiat, mutta kritikoivat kuvituksillaan monesti myös Natsi-Saksaa ja Neuvostoliittoa.¹⁸ Jonkun verran pilapiirroksia *Garmiin* lainattiin myös kansainvälisyyden merkeissä ajan nimekkäimmiltä ulkomaisilta pilalehdiltä, kuten englantilaisesta *The Punchista*¹⁹.

Suomessa itsenäisyyden alku 1930-luvun alun pula-aikaan saakka oli Ari Uinon mukaan pilalehtien kukoistuskautta, kunnes säännöllisesti ilmestyneet lehdet vuoron

¹⁴ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 295.

¹⁵ Ylönen, "Suomalainen haarukassa".

¹⁶ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 296.

¹⁷ Ylönen, *Pilahistoria*, 173.

¹⁸ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 334; Ylönen 2001a, 173; 174.

¹⁹ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 334.

perään lopettivat toimintansa 1950-luvun mittaa, kuten myös *Garm* vuonna 1953 Henry Reinin kuoltua. Poliittinen satiiri ja karikatyyrit siirtyivät muiden yleisaikauslehtien ja sanomalehtien sivuille.²⁰

Yllättäen *Garm* ei kuitenkaan juuri kärsinyt 1930-luvun pahimmista lamavuosista muiden pilalehtien tavoin, vaan ilmestymiskertoja vähennettiin vasta vuonna 1938. Uinon mukaan *Garm* on muuhun suomalaiseen pilalehdistöön nähden jokseenkin poikkeuksellinen sekä 1930-luvun lamavuosien aiheuttaman taloudellisen ahdingon että 1950-luvun pilalehdistön suosion laskun suhteen, sillä se selvisi kummastakin muita pilalehtiä paremmin. Sotavuosinakin lehti kykeni ylläpitämään säännöllistä julkaisutahtiaan. Menestyksen reseptiin lienee vaikuttaneen ajankohtaisuus ja kansainvälisyys, lehden huumori- ja kulttuuripainotteisuus, karikatyyristien tyyllinen vaihtelevuus, sekä kokoneiden kirjoittajien ammattitaito.²¹

1.3 Poliittinen satiiri genrenä ja kuvissa

Tutkielman kannalta on hyvä määritellä muutamia aiheeseen liittyviä käsitteitä, kuten satiiri, karikatyyri, pilapiirros ja pilahistoria. Pilapiirrosten lisäksi pilalehtien sisältöön kuuluu yleensä pakinoita ja muita humoristisia kirjoituksia sekä satiiria eri muodoissa²². Pilalehtien arsenaalissa satiiri on tärkeä työkalu. Satiiri itsessään on laajalainen parodiaa ja ironiaa sisältävä kategoria. Satiirin tarkoitus on pilkata sekä häpäistä kohdettaan ja saattaa tämä huonoon valoon yleisön edessä tuoden esiin tämän paheita ja kyvyttömyyttä. Poliittisessa satiirissa kohteeksi valikoituu muun muassa epäjohdonmukainen ja ristiriitainen politiikko. Satiirissa on usein kyse vaatimuksesta muutokseen.²³

Italian kielestä juontuva sana karikatyyri, eli pilakuva, on pilalehtien tunnusomaisin elementti, joka kirjaimellisesti tarkoittaa lioittelukuvaa. Karikatyyrien on tarkoitus herättää sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita, kuten paheksuntaa, ärtymystä tai hilpeyttä. Luonteeltaan pilakuvat voivat olla pilkkaavia, moralisoivia, ironisia, satiirisia, burleskeja tai peräti kostonhaluisia.²⁴ Karikatyyri ja poliittinen pilapiirros ovat kaksi eri käsitettä: karikatyyri kuvastaa tiettyä hahmoa, pilapiirros puolestaan tilannetta tai jotakin ajankohtaista tapahtumaa²⁵. Kaikki pilakuvatkaan eivät ole poliittisia. Poliittisessa pilapiirroksessa on kyse viestinnästä, jossa huumorin keinoin ilmaista epäsuorasti se, mitä halutaan kertoa. Hauskuus ja huumorin ymmärtäminen on riippuvainen lukijan kyvystä oivaltaa se, minkä kuvassa on tarkoitus naurattaa. Pilapiir-

²⁰ Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 346.

²¹ Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 295; 315; 335; 345.

²² Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 295.

²³ Gérin, *Devastation and laughter*, 11.

²⁴ Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 295.

²⁵ Ylönen, *Pilahistoria*, 21.

roksen tulkinta ja huvittavuus perustuu piirtäjän ja lukijan yhteisiin tietoihin poliittisista tai arkisista tapahtumista. Arkiajattelun lisäksi lukijan on siis ymmärrettävä kuvan taustalla piilevä arvo- ja ajatusmaailma.²⁶

Pilapiirroksen luonteeseen kuuluu, että se arvostelee aihettaan liioitellusti ja pelkistetysti sen omasta ja piirtäjänsä näkökulmasta. Sekä tulkinta että pilapiirroksen luominen perustuvat subjektiivisiin näkemyksiin. Kuvilla ei pyritä kuva-aiheen laajaan ymmärrykseen, vaan yksipuoliseen, kärjistettyyn käsitykseen ajankohtaisista poliittisista tapahtumista.²⁷ Toisaalta pilapiirros on myös aikansa henkistä ja fyysistä todellisuutta ja arjen historiaa kuvaava kertomus²⁸. Pilapiirrostaiteen funktiosta ajankuvansa ilmentäjänä palataan myöhemmissä luvuissa.

Marja Ylösen mukaan Pilahistoriassa on kyse vastakkaisuuksien, vikojen ja puutteiden sekä vääränä nähdyn toiminnan historiasta. Se on myös oppositiohistoriaa, sillä kuvaston kohteena on usein vallanpitäjät ja päättäjät. Koska pilapiirroksissa aiheet käsitellään lähes aina oman ryhmän eduksi, voidaan pilahistoriaa pitää myös strategisena historiana. Pilapiirroksien tarkoitus ei ole kertoa tarkalleen mitä on tapahtunut, vaan pelkistää aihe omaksi edukseen. Pilapiirroksien ja karikatyyrien merkitys syntyy ajankohtaistiedon kautta. Jälkikäteen tulkittuna piirrosten aiheet jäävät helposti ymmärtämättä, mikäli tulkitsijalla ei ole tietoa niistä julkaisuajankohdan tapahtumista, joihin piirros viittaa.²⁹ Tämän huomioiden tutkielmassa pyritään avaamaan valikoitujen kuvien sisältöä mahdollisimman tarkkaan, vaikka kaikkia pilapiirrosten piilotettuja viestejä ei välttämättä liki sata vuotta julkaisun jälkeen tulkittuna tulisikaan ilmi.

2 NEUVOSTOLIITTO *GARMIN* PILAPIIRROKSISSA: YLEISIMMÄT REPRESENTAATIOIT JA VISUAALISET KEINOT

Ensimmäisen kerran *Garmin* kanteen Neuvostoliitto pääsi vuoden 1924 ensimmäisessä numerossa. Siitä eteenpäin piirroksia on julkaistu vaihdellen kansikuvina ja toisinaan myös lehden muilla sivuilla. Viimeisimmät Neuvostoliittoa kritikoivat piirrookset löytyvät 1940-luvun alkupuoliskolla julkaistuista numeroista, kunnes vuoden 1943 jälkeen käytännössä katosivat. Näiltä vuosilta valittujen pilapiirrosten yleisimpien

²⁶ Ylönen, ”Poliittiset pilapiirrookset”.

²⁷ Ylönen, ”Suomalainen haarukassa”.

²⁸ Ylönen, ”Poliittiset pilapiirrookset”.

²⁹ Ylönen, ”Suomalainen haarukassa”.

representaatioiden, symboliikan, visuaalisten tehokeinojen ja retoristen keinojen analysointiin on hyödynnetty aiemmin mainittujen Medhurstin ja De Sousan määrittelemiä graafisen vaikuttamisen elementtejä.³⁰

Poliittisten pilapiirrosten viestin välittämiseen on yleistä käyttää monipuolisesti eri metaforia, kielikuvia ja symboleita. On tyypillistä kuvata valtioita, arvomaailmaa tai poliittisia järjestelmiä vertauskuvallisesti ihmishahmossa.³¹ Personifikaatioiden kuvatyypit ovat usein vakiintuneita, kuten Ruotsia edustava Svea-neito, jonka *Garmin* kuvituksista löytää esimerkiksi Trotskin kanssa kuvattuna (kuva 1) sekä Eurooppaa mantereena esittävä Europa-neito, jota tunkeutujana kuvattu Stalin tirkistelee ikkunasta (kuva 2). Kuvasta 1 löytyy myös Yhdysvaltain personifikaatio Setä Samuli. Ihmishahmoisten personifikaatioiden ohella myös eläinhahmoja hyödynnetään runsaasti pilalehdissä, kuten kotka tai karhu Venäjän allegoriana. Esimerkiksi 1920–1930-lukujen Neuvostoliitossa satiiriset eläinallegoriat ja faabelit olivat kovassa suosiossa, ja oivallinen keino valtion ideologian ja propagandan välittämiseksi³². Symboliset esitykset puolestaan näkyvät *Garmin* poliittisissa pilapiirroksissa muun muassa valtiolisina symboleina viitattaessa diktatuureihin tai niiden edustamiin aatteisiin. Esimerkkinä tästä on Neuvostoliittoon ja kommunismiin viittaaminen sirpillä ja vasaralla tai hakaristillä Natsi-Saksaan ja fasismiin viittaaminen³³. Kuvan 1 Svea-neito pitelee kädessään Ruotsin kuningaskunnan vaakunaa, jossa on maan kansallissymboli kolme kruunua (*tre kronor*).

Yksittäisten itsenään esiintyvien henkilöahmojen kohdalla pilapiirtäjät tarttuivat usein fyysisten piirteiden, kuten hiusten tai kasvojen muodon liioitteluun kohtuullisissa määrin, jotta hahmo pysyy tunnistettavana. Pienillä yksityiskohdilla on suuri vaikutus hahmojen tunnistamiseen. Ne myös edesauttavat piirroksen kertoman viestin välittymistä kuvan katsojalle. Esimerkiksi kuvista 1 ja 2 voidaan havaita esimerkiksi kulmakarvojen asennon ja muodon liioittelua, mikä yhdistettynä ovelaan hymyyn enteilee pahantahtoisia aikeita. Vaikka piirrosten alla olevassa kuvatekstissä ei kummassakaan erikseen mainita henkilöitä nimeltä, voidaan hahmot tunnistaa Trotskiksi (kuva 1) ja Staliniksi (kuva 2) hiusten ja parran, kasvojen muodon sekä silmälasien perusteella.

³⁰ Medhurst & De Sousa, "Political Cartoon as a Rhetorical Form", 198–199; 212–219.

³¹ Hamilakis, "No Laughing Matter", 58.

³² Ks. Skradol, "The Great Migration of Seriousness".

³³ Ks. esim. *Garm* 1939, no. 11.

GARM

N:o 7.

Redaktion: HENRY REIN, TURE JANSON.

1 April 1924.

Teckning av Signe Hammarsten-Jansson.

DE JURE . . .

Använd
alltid

OXYGENOL

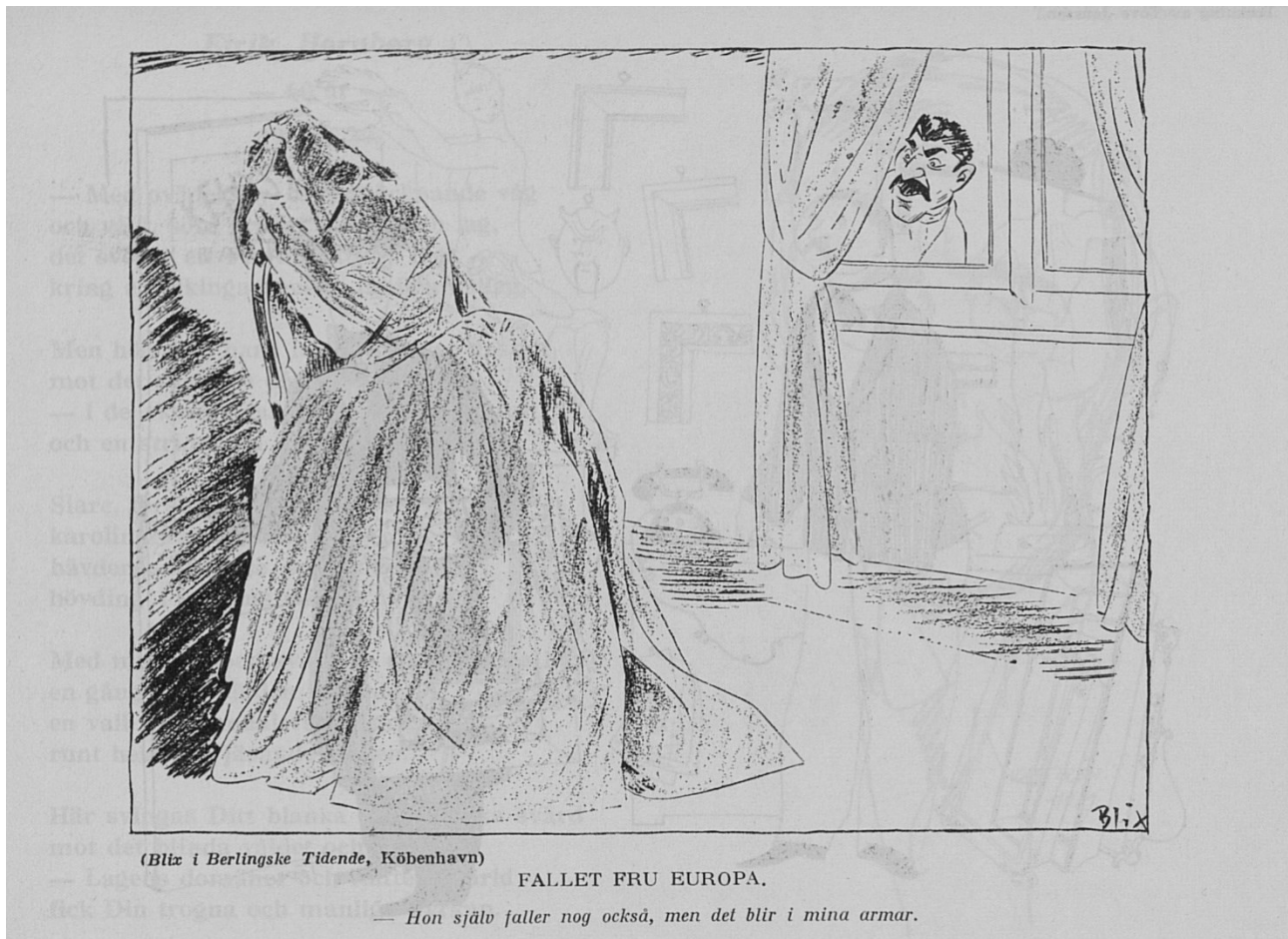
Tandcreme
med vätesuperoxid

Pris Fmk 3:—.

Kuva 1: *Garm*, 01.04.1924, nro. 7, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007178?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 2: *Garm*, 28.09.1939, nro. 9, s. 5

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008028?page=5>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

2.1 Toistuvat kuvatyypit ja kuvaustavat

Garmin Neuvostoliittoa käsittelevien pilapiirrosten henkilögalleria on laaja. Piirroksissa ei aina välttämättä esiinny ketään tiettyä henkilöä, vaan myös generisen muodon saaneita tunnistamattomia sotilaita tai hahmoja, kuten vuoden 1927 kuudennen numeron kannessa (Kuva 3), joka voidaan määritellä yhdeksi Neuvostoliiton kuvaamiseen käytetyistä toistuvista kuvatyypeistä. Yleensä hahmo on tunnistettavissa muiden symbolien kautta, kuten kuvassa 3, jossa pilapiirroksen viestin välittämiseksi on hyödynnetty valtiollisia symboleita. Valtionsymbolien ohella tunnistamattomien hahmojen karikatyyreissä hyödynnetään usein kansallisia stereotypioita, jotta piirros kyetään yhdistämään pilan kohteeseen, kuten kahteen paneeliin jaetussa pilapiirroksessa (kuva 3) voidaan havaita. Kahta vuotta vertaava asetelma on myöhemmissäkin *Garmin* pilapiirroksissa esiintyvä kuvaustapa³⁴. Kuvassa 3 verrataan maaliskuuta 1917

³⁴ Kaksiosaisesta asetelmasta ks. esim. kuva 14a.

ja 1927. Vuotta 1917 kuvaavassa ensimmäisessä paneelissa on pistintä pitelevä vallankumouksellinen puna-armeijan sotilas. Puna-armeijan sotilaaksi hahmon tunnistaa esimerkiksi päässä olevasta lakista, jota koristaa tähti. Sotilaan toisen olan yllä lentää Venäjän keisarikunnan tunnuksena toiminut kaksipäinen kotka. Harvasulkaisen ja kärsineen näköisen kotkan voi tulkita symbolisoivan vallankumouksen seurauksena hajonnutta keisarikuntaa ja näin myös yhden aikakauden päätöstä Venäjän historiassa. Taka-alalla voi havaita myös kenossa olevan kreikkalaista temppeliä muistuttavan kulttuuria symboloivan rakennuksen.

Vuotta 1927 kuvaavassa toisessa paneelissa venäläinen sotilas on vaihtunut suomalaisen talonpoikaan, jonka voi tunnistaa taka-alalta kulttuuria edustavan rakennuksen päällä tasapainottelevasta Suomen vaakunan kruunupäisestä leijonasta. Vyölään talonpojan hahmolla on puukko ja kädessä sangollinen maalia. Hahmo ei edusta vain ketä tahansa suomalaista talonpoikaa, vaan aitosuomalaisuuden aatteen kannattajaa.³⁵ Talonpojan hahmon valinta tuskin on sattumaa, sillä sisällissodan jälkeisessä Suomessa valkoisten arvomaailma sekä Mannerheimin nk. talonpoikaisarmeijan muistamiskulttuuri vaikutti jokaisella elämän osa-alueella.³⁶

Hahmoja yhdistää romahdusvaarassa oleva kulttuurirakennus, sekä jaloissa poljetut ruumiit, jotka on kuvattu arvoperspektiivin mukaisesti hahmoja konkreettisesti pienempinä ja symbolisesti vähempiarvoisina. Alistajan ja alistetun asetelman on tulkittu kohdistuvan ruotsalaiseen kulttuuriin, johon sekä rakennus että talloitetut ihmiset viittaavat. Suomen ruotsinkielinen vähemmistö koki uhkanaan sekä aitosuomalaisen liikehdinnän että bolševikit³⁷. Seuraavan sivun runomuotoisesta kirjoituksesta nousee esiin huoli Venäjän sorrosta ja kulttuurivihasta sekä Suomessa kasvavasta ruotsalaisuuteen liittyvästä vihamielisyydestä.³⁸

Signe "Ham" Hammarsten-Janssonin piirtämän puna-armeijan sotilaan (kuva 3) voi itsessään määritellä toistuvaksi kuvatyypiksi, sillä ensimmäisen paneelin hahmo ilmestyy myöhemmin yksinään vuoden 1941 numerossa 7 (kuva 4). Sotilaan alla on lyhyt otsikko "*Pereat Sovjet!*"³⁹ ("Tuhoutukoot Neuvostoliitto") seuraavalla sivulla olevalle runolle, jossa kirotaan Neuvostoliittoa vertaamalla sitä muun muassa ruttopaiseeseen ja toivotetaan siunausta sille, joka kostonhimoisena tahtoisi pelastaa "verta vuotavan maan" murskaamalla sen pommeilla. Runo lisää pilakuvalla vahvan viestin puhuttelemalla Neuvostoliittoa suoraan ja kutsumalla sitä nimillä, jotka luovat maasta kuvottavia ja inhottavia mielikuvia. Se on julkaistu heinäkuun lopulla, jolloin jatkosotaa oli käyty noin kuukausi. Pilakuvalla ja sen runolla on oletettavasti aikanaan ollut tarkoitus viestinnällisenä välineenä, jolla on pyritty ylläpitämään lehden lukijakunnan ja koko Suomen taistelutahtoa.

³⁵ Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 108.

³⁶ Heimo & Lintunen, "Luotauksia sisällissodan jälkeisiin", 14; Hentilä "Vapausota", 338.

³⁷ Mayumi Tomiharan mukaan aitosuomalaisuuden ja bolševikkien vastustaminen kulki käsi kädessä useammassa *Garmin* pilapiirroksessa. Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 108–109.

³⁸ *Garm* 1927 no. 6, s. 2.

³⁹ Huudahduksen verbi "pereat" voidaan suomentaa myös "kuolkoot" tai "kadotkoot".

GARM

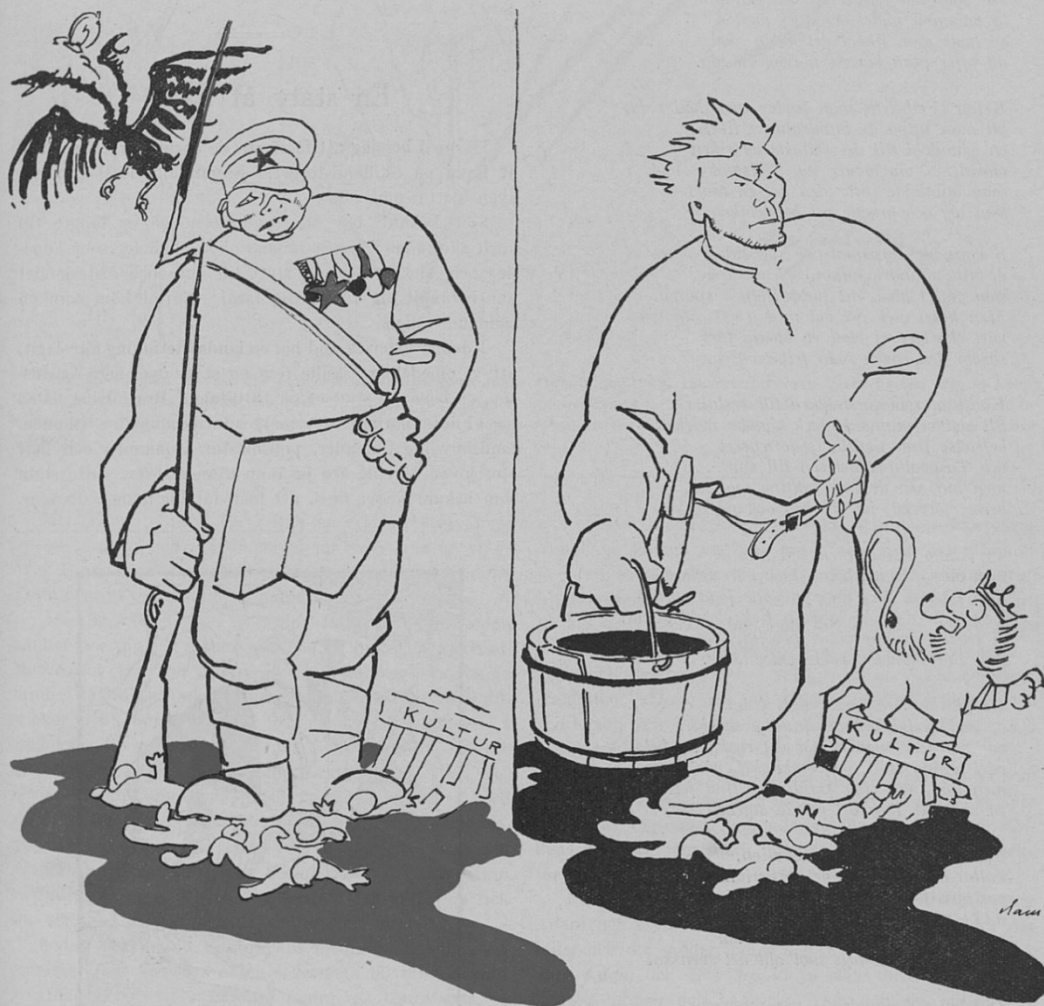

N:o 6. 4:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN.

15 mars 1927.

Teckning av Signe Hammarsten-Jansson.

MARS NITTONHUNDRASJUTTON — MARS NITTONHUNDRA TJUGUSJU
(Se verserna på följande sida)

Använd
alltid

OXYGENOL

Tandcrème
med vätesuperoxid

Pris: Fmk 3:—, 30 öre.

Kuva 3: *Garm*, 15.03.1927, nro. 6, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007249?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

GARM

N:o 7 18:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN

30 Juli 1941

Pereat Sovjet!

Förbannelse över dig, stinkande böld,
som länge förpesta fått jorden,
som friheten skändat för evigt som sköld
för alla slags brott, från förfalskning och stöld
till alla de skriande morden!

Slå till, varje arm, som ditt rövareband
förvandlar till likhekatomber!
Välsignad var makt, som med hämnande hand
vill frälsa ett stort och förblödande land
och krossar dig, pestböld, med bomber!

Väring.

Lösnummer: Fmk 5: —.

Kuva 4: *Garm*, 30.07.1941, nro. 7, s. 3

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008039?page=3>

Kansalliskirjaston digitaalinen aineisto

Yksi Neuvostoliiton keskeisimpiä hahmoja on bolševikkipuolueen ja Neuvosto-Venäjän entisenä johtajana tunnettu Vladimir Iljitš Lenin. Vuonna 1924 kuolleen johtajan ympärille kehittyi henkilökultti ja hänestä tuli palvottu, lähes pyhimyksen kaltainen hahmo, jonka ruumis balsamoitiin ja asetettiin mausoleumiin. *Garm*in kanteen Leninin balsamoitu ruumis pääsi vuoden 1933 numerossa 15-16 (kuva 5). Leniniksi hahmon tunnistaa etenkin pukinparrastaan ja kaljuuntuneesta pääläestä. Kuvassa lasikuvun alla makaavaa Leniniä ympäröi muurit ja 2 vartijaa, joiden yläpuolelle ko-
hoaa kaksi rukoilevaa naishahmoa. Kuvatekstin ”Leninin hienostuneiden kasvojen edessä” jatkeeksi seuraavalta sivulta aukeaa pidempi kirjoitus ja runo. Kirjoituksesta selviää, että kuvan naiset ovat elokuvanäyttelijä Pauline Brunius (1881–1954) sekä taidemaalari Molly Faustman (1883–1966), jotka ovat saapuneet vierailulle Moskovaan nähdäkseen Leninin. Naiset ihastelevat näkyä tovin ja keskustelevat matkastaan, ymmärtäväisinä kuinka edesmenneen johtajan balsamoidut kasvot tuovat ihmisille lohtua ja rauhaa. Runoa edeltävä kirjoitus päättyy ivallisesti lauseeseen ”[--] Rooman matkojen turhuudesta puhutaan, mutta Moskovan matkat ovat erityisen palkitsevia tietämättömyyden ja naiiviuden vuoksi.”⁴⁰

Garm otti kantaa Leninin pyhimyskulttiin parilla eri kuvatyypillä, joita yhdisti eri kuolemaan tai pyhyyteen liittyvät attribuutit, kuten sädekehä⁴¹. Yleisimmin esiintyvä kuvatyyppe on pilven päällä käsiensä varassa lepäävä Lenin. Neuvostoliiton olemassaolon kymmenvuotispäivän tienoilla julkaistussa vuoden 1927 numerossa 21 (kuva 6) Leninin silmät ovat kiinni ja kädet ristitty kuoleman merkiksi. Myös kuvassa 7 (”Valkoinen hulluus Kiinassa”) Lenin leijuu pilven päällä sisällissodan partaalla olevan Kiinan yllä. Pilapiirros viittaa Neuvostoliiton vaikutukseen Kiinassa 1920-luvun lopulla, jolloin maan keskushallinto oli käytännössä hajonnut. Pilakuvassa näkyvä Shanghai, jossa Iso-Britannialla oli siirtokunta, oli muiden kaupunkien ohella tapahtumien keskiössä, kun kansallispuolue Kuomintang (KMT⁴²) yhdisti Neuvostoliiton vaikutuksesta voimansa tuolloin vielä nuoren Kiinan kommunistisen puolueen kanssa vastustamaan ulkomaista imperialismia Kiinassa.⁴³ Monimutkaisen ja monivaiheisen konfliktin aikana kumpikin puolueista oli riippuvainen Neuvostoliiton avunannosta⁴⁴. Joukkojen koon liioittelu toimii pilakuvan tehokeinoja, ja kansallisten symbolien käyttö erottaa KMT:n joukot kommunisteista.

⁴⁰ *Garm* 1933 no. 15 & 16, s. 2.

⁴¹ Ks. *Garm* 1924, no. 1.

⁴² Tekstissä on käytössä Kuomintangin puolueen nimen vakiintunut lyhenne KMT, jota myös Donald A. Jordan käyttää teoksessaan *The Northern Expedition* (1976).

⁴³ Courtois et al., *Kommunismen musta kirja*, 314; Murdock, ”Exploiting Anti-Imperialism”, 65–92.

⁴⁴ Jordan, *The Northern Expedition*, 339.

GARM

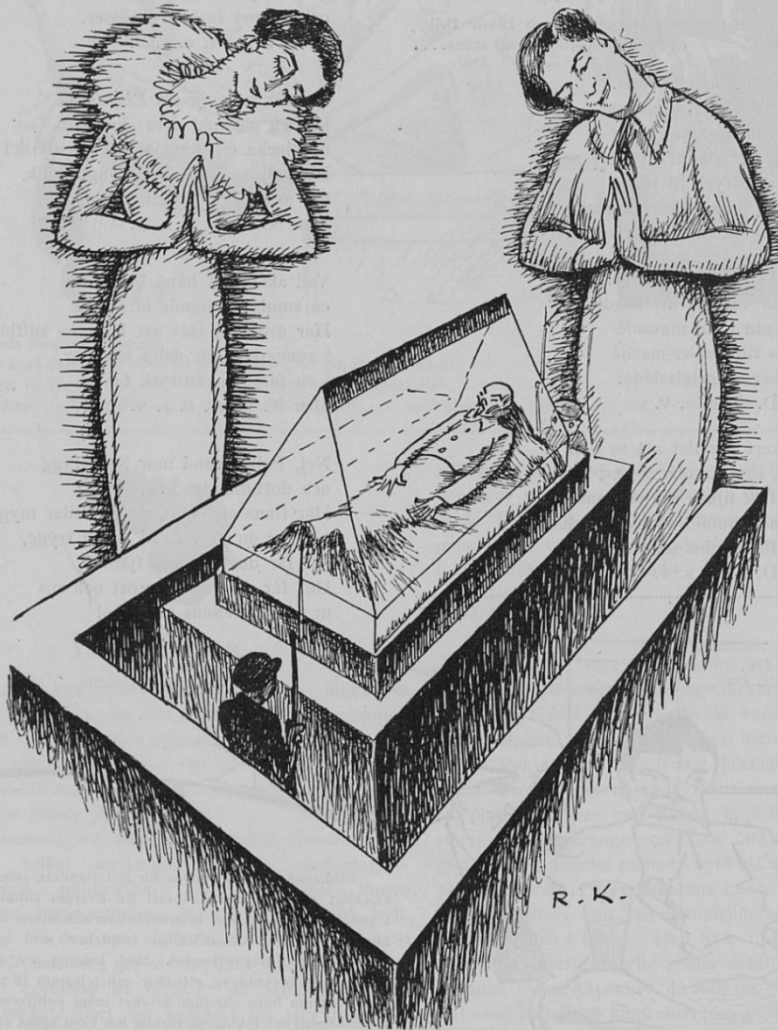

N:o 15 & 16. 10:e Ärg.

Redaktör: HENRY REIN.

15 augusti 1933

Teckning av Rudolf Koivu.

INFÖR LENINS FÖRÄDLADE ANSIKTE.

(Se verserna på följande sida.)

ISKALL
N:o 210
Fmk 60:—

Aalborgs Akvavit

ISKALL
N:o 210
Fmk 60:—

Lösnummer: Fmk 3:—, 50 öre.

Kuva 5: *Garm*, 15.08.1933, nro. 15-16, s. 1, piirtänyt Rudolf Koivu.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007398?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

GARM

N:o 21. 4:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN.

1 Nov. 1927.

Teckning av Oscar Furuhjelm.

BOLSCHEVIKMARSCH.

(Se verserna på följande sida).

Använd
alltid

OXYGENOL

Tandcrème
med vätesuperoxid

Pris: Fmk 3:—, 30 öre.

Kuva 6: *Garm*, 01.11.1927, nro. 21, s. 1, piirtänyt Oscar Furuhjelm.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007265?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

GARM

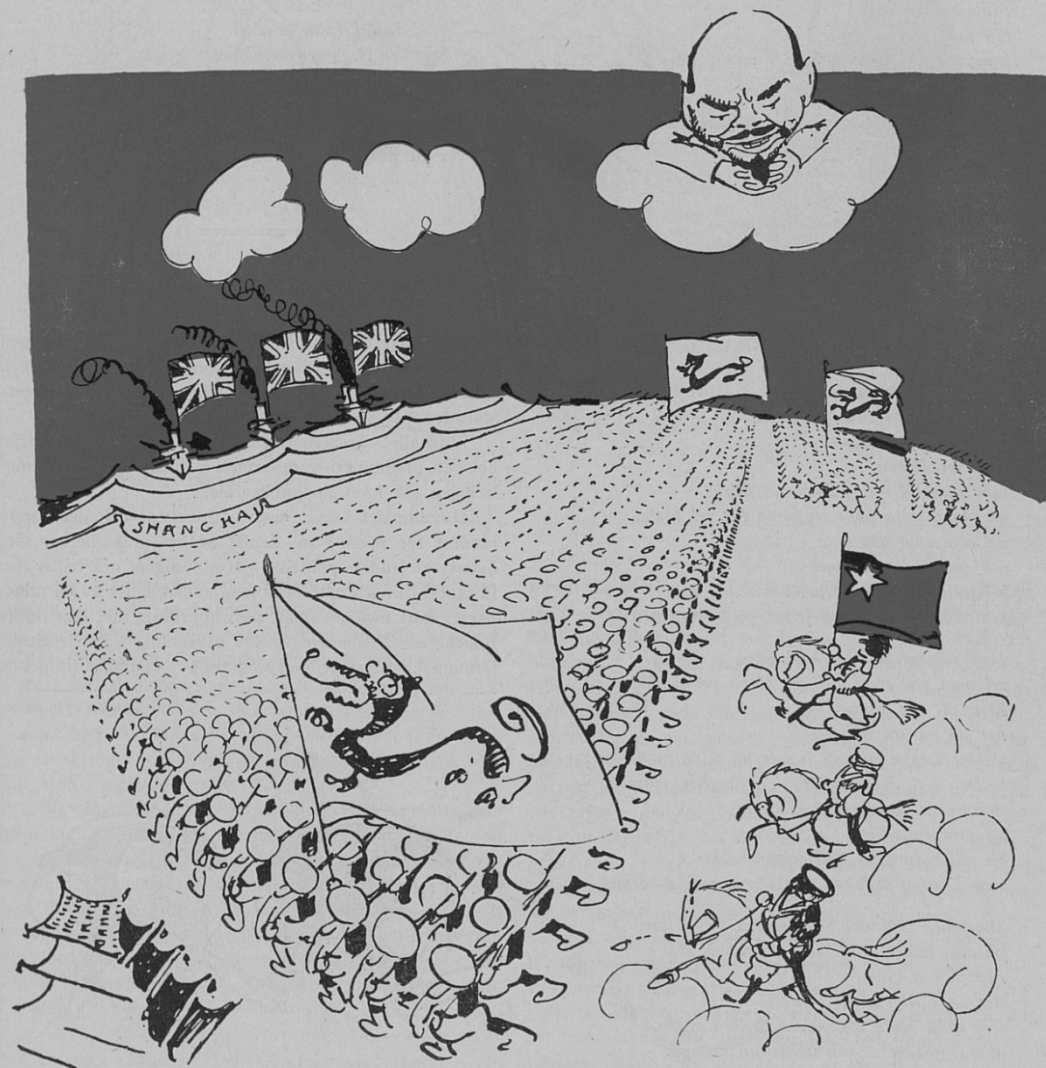

N:o 3. 4:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN.

1 februari 1927.

Teckning av Signe Hammarsten-Jansson.

VIT DÅRSKAP I KINA

(Se verserna på följande sida)

Använd
alltid

OXYGENOL

Tandcrème
med vätesuperoxid

Pris: Fmk 3:—, 30 öre.

Kuva 7: *Garm*, 01.02.1927, nro. 3, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007244?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

2.2 Kuva-aiheita vuosijuhlista Stalinin vainoihin

Aineiston joukosta löytyy monipuolisesti eri kuva-aiheita, mutta erityisesti vuosijuhlien ja vainojen tematiikkaan liittyviä pilapiirroksia sekä Stalinista tehtyjä karikatyyreja on hyvä nostaa esiin. Ensimmäisenä käsittelyssä on vuosipäivien juhlintaan keskittyviä pilapiirroksia, joihin liittyy usein vahvasti ironisoiva kirjoitus Neuvostoliiton riemuvoittoa loistokkuudesta, kuten kuvan 6 ”Bolševikkimarssi”. Marssin ensimmäinen säkeistö alkaa ”Olemme pelastaneet maamme porvarien ikeestä [--]. Olemme katkaisseet tsaarimme kaulan ja [tappaneet] kaikki ruhtinaalliset henkilöt ja kaikki porvarillissäädylliset [--], olemme puhdistaneet maamme kaikesta länsimaisesta kulttuurista [--]. Kaikki kansalaisyhteiskunnat ja ennakkoluulot, kaikki moraalityöt olemme reippaasti hävittäneet Nevasta Uraliin.”⁴⁵ Neuvostoliiton kymmenvuotispäivän kunniaksi kirjoitettu sarkastinen marssi on täynnä ristiriitoja, kuten toisen säkeen alussa oleva paradoksaalinen toteamus: ”Olemme vapauden kansa, joka ei suvaitse vapautta”⁴⁶. Varsinainen pilapiirros on marssin viestin mukainen; Neuvostoliiton johtohahmot seisovat ylpeinä kirveet verisissä käsissään ja jaloissaan Venäjän viimeinen tsaariperhe. Keisariperheen attribuuttina on ylösalaisin oleva kruunu, joka lepää Nikolai II:n pään vierellä. Seisovista hahmoista voi tunnistaa silmälasipäisen Lev Trotskin.

Vuosipäivän juhlinnasta on kyse myös vuoden 1937 numeron 21 kansikuvassa (kuva 8), jossa otsikon mukaan ”Neuvostoparatiisi juhlii”. Piirroksen kuvastamassa ”riemun karnevaalissa, missä vapauden jäänteet on pureskeltu riekaleiksi”⁴⁷ hyödynnetään kuoleman personifikaatiota sekä valtion symboliikkaa viestin välittämiseksi. Piirroksessa kuolema pitää käsissään sirppiä ja vasaraa pääkalloksaan yllä. Pääkallojen toisella puolella ylpeä pistintä toisessa kädessään pitelevä hahmo seisoo toinen käsi isänmaallisesti rinnallaan. Vuosipäivän lisäksi piirroksen voidaan tulkita liittyvän Stalinin suurten vainojen (1937–1938) aikaan. Liki miljoona henkeä vienyt opposition kitkemiseen tarkoitettu terrori kohdistui kaikkeen, minkä Stalin kuvitteli uhaksi Neuvostoliiton hallinnolle⁴⁸.

⁴⁵ Garm 1937 no. 21, s. 2. Suomennos.

⁴⁶ Garm 1937 no. 21, s. 2. Suomennos.

⁴⁷ Garm 1937 no. 21, s. 2. Suomennos.

⁴⁸ Kuromiya, ”Stalin’s Great Terror and International Espionage”, 240.

GARM

N:o 21 14:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN.

3 november 1937

Teckning av Eric Wasström.

SOVJETPARADISET JUBILERAR.

(Se verserna på följande sida.)

ISKALL
N:o 210
Fmk 60:—

Aalborgs Akvavit

ISKALL
N:o 210
Fmk 60:—

Lösnummer: Fmk 3:—, 30 öre

Kuva 8: *Garm*, 03.11.1937, nro. 21, s. 1, piirtänyt Eric Wasström.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008017?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Toinen varsin monimuotoinen kuva-aihe, johon on tarkoitus keskittyä, on Staliniä kuvaavat karikatyyrit, joissa edeltävän kuvan tapaan näkyy monesti luurankoja ja pääkalloja kuoleman symboliikkana. Stalinin voi useimmiten tunnistaa pilapiirroksista viiksiensä ja hiustensa perusteella. Myös kasvon muodot sekä niiden liioittelu ovat oleellisia tunnistamisen kannalta. Seuraavana käsiteltävien pilapiirrosten joukossa on pari esimerkkiä lehden sisäsivuilla olleista piirroksista kansikuvien ohella. Ensimmäinen (kuva 9) on äsken käsitellyn numeron toisella sivulla, kansikuvaan (kuva 8) liittyvän kirjoituksen vieressä. Vajaa neljänneksen sivusta täyttävässä pilakuvassa Stalin seisoo viiden luurangon ympäröimänä. Kuvatekstissä lukee ”Kremlin sotaneuvosto. Stalin kenraaliensa parissa.”⁴⁹ Tyylillisesti kuvassa on käytetty vahvoja varjostuksia, mikä luo piirrokseseen uhkaavan tunnelman. Tummaa taustaa vasten voi havaita viisi hirsipuuta, joista luurangot roikkuvat. Ottaen huomioon piirroksen julkaisuajankohdan, se ajoittuu Stalinin vainojen aikaan vuosina 1937–1938⁵⁰. Suuren terrorin päätavoitteisiin kuului ”yhteiskunnallisesti vaarallisten” henkilöiden eliminointi⁵¹. Puhdistukset kohdistuivat myös maan sotilasjohtoon, johon kuvassa 9 viitataan, sillä Stalin uskoi puna-armeijan riveissä kyteväen suunnitelmat vallankaappauksesta politbyroota vastaan⁵².

⁴⁹ Garm 1937 no 21, s. 2. Suomennos.

⁵⁰ Belokowsky ja Khlevniuk, ”Archives of the Terror”, 367.

⁵¹ Courtois et al., *Kommunismen musta kirja*, 232.

⁵² Flewers, ”Stalin and the Great Terror”, 272.

(Brennessel, München.)

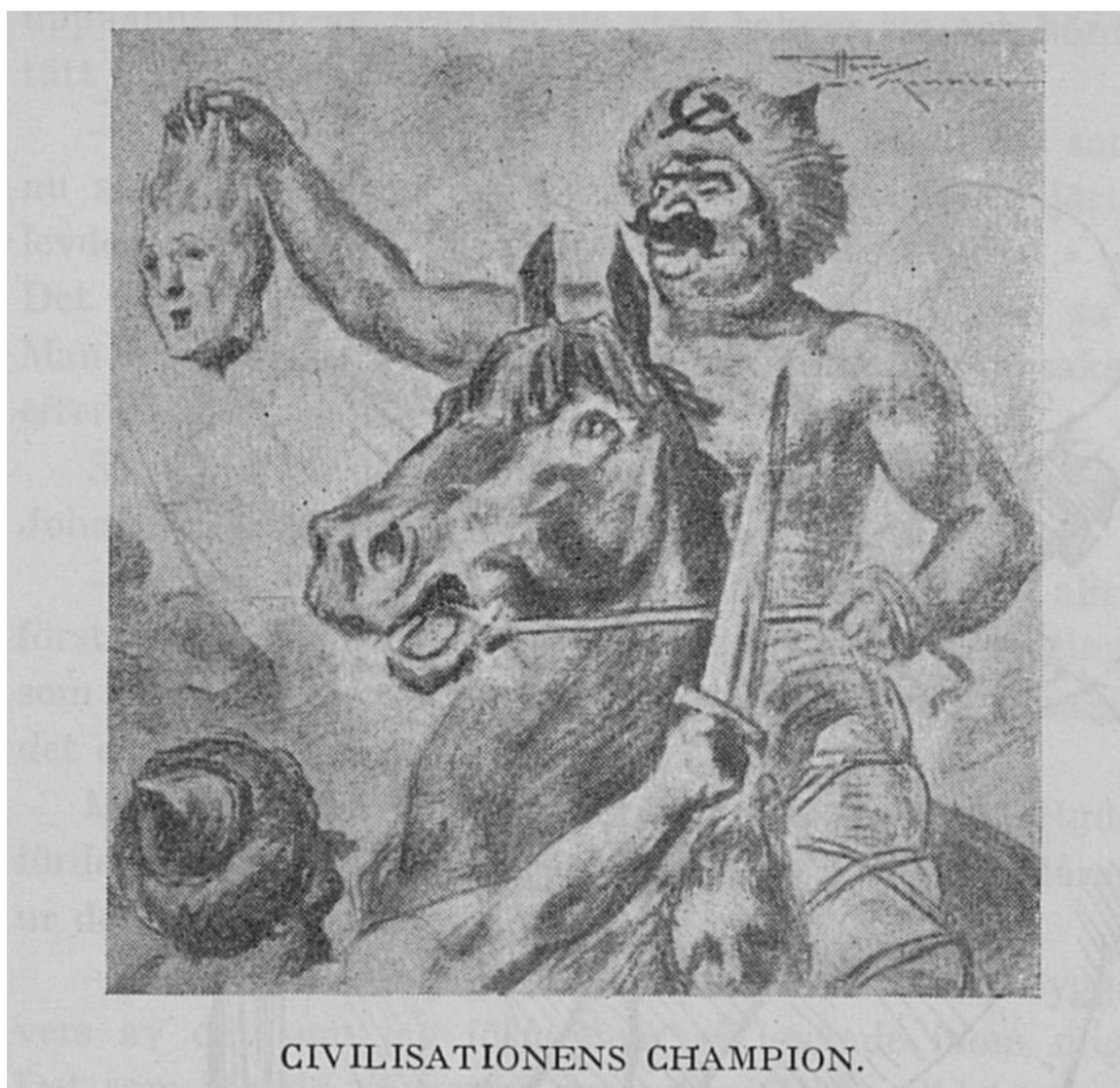
KRIGSRÅD I KREML.
Stalin i kretsen av sina generaler.

Kuva 9: *Garm*, 03.11.1937, nro. 21, s. 2

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008017?page=2>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Garmin Stalin-aiheisissa pilapiirroksissa ja karikatyyreissä diktaattori on poikkeuksessa esitetty varsin epähumaanina hahmona. Vuoden 1941 joulunumerosta löytyy piirros (kuva 10), jossa ratsun selässä istuva Stalin roikottaa hiuksista dekapitoitua päätä. Stalin on piirretty paidattomana, karvalakki päässä. Kiivaan ratsun edessä on kasvot lukijaan päin seisova tunnistamaton mies miekka koholla. Kuvatekstissä lukee ironisesti "sivilisaation sankari"⁵³. Yleensä pitkässä takissa kuvattu Stalin on tässä piirroksessa poikkeuksellisesti täysin yläosattomissa, yllään vain nyöreillä jalkoihin sidotut housut sekä karvalakki, jota koristaa Neuvostoliiton tunnus. Länsimaiseen sivilisaatioon ja sivistykseen viittaava termi pilapiirroksen kontekstissa on tarkoitettu ivana, sillä raakalaismainen esitystapa ja poikkeava puku luo Stalinista sivistymättömän ja jopa barbaarisen mielikuvan. Karikatyyriä voidaan verrata mongolien johtaja

Kuva 10: *Garm*, 01.12.1941, nro. 9-10, s. 16

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008041?page=16>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

⁵³ "Civilisationens champion" voidaan tässä kontekstissa suomentaa myös sivistyksen mestarina.

Tšingis-kaanin tai hunni Attilan kuvaustapoihin sekä stereotyyppisiin käsityksiin mongoleista ja hunneista, millä on pitkät perinteet länsimaisessa kulttuurissa. Lännessä mongolit saivat pelättyjen barbaarien leiman keskiajalla niiden hyökätessä Eurooppaan 1200-luvulla⁵⁴. Vastaavia stereotyyppioita on yhdistetty myös hunneihin jo useampi vuosisata aikaisemmin. Eurooppalaisten ennakkoluulot mongoleista ja hunneista ovat luoneet kuvan raakalaismaisista sivilisaation tuhoajista ja armottomista tappajista.⁵⁵ Mielikuvaa hyödynnettiin ensimmäisen maailmansodan aikana Iso-Britannian sotapropagandassa, missä saksalaisia kutsuttiin pilkallisesti hunneiksi niiden barbaareihin yhdistyvän stereotypian vuoksi. Myöhemmin tapa käyttää sanaa "hunni" pilkkanimityksenä toistui toisessa maailmansodassa.⁵⁶ Tämän perusteella voidaan tulkita Stalinin karikatyyriä (kuva 10), jossa hänet on kuvattu barbaarin kaltaisena hunnien ja mongolien kansallisia stereotyyppioita mukaillen.

Aiemmista kuvista voidaan huomata, että Stalinin vainojen aikaisissa pilapiirroksissa toistuu tapa lisätä kuvatekstiin jokin ironinen vitsiksi tarkoitettu lausahdus, kuten Neuvostoliiton nimen yhteyteen ironisesti sanan "paratiisi" liittäminen. Kuten aiemmin esitellyssä kuvassa 8, nimitys "Sovjet-paradiset"⁵⁷ on puhdasta ironiaa, sillä useimmiten pilapiirroksissa on kyse vapauden riistosta ja kuolemasta. Pilapiirroksien ohkeen on usein liitetty varsin paradoksaalisen kuvan antava raadollinen runo, joka paljastaa nk. "työläisten paratiisin" julman väkivaltakoneiston, kuten vuoden 1938 kolmannen numeron kansikuvassa (kuva 11), jossa esiintyy hihansa kääriyty Stalin suuren veren peitossa olevan kirveen kanssa. Taustalla voi hahmottaa Moskovan kaupungin siluettia ja Kremlin muuria, minkä juurella on rautaketjulla kahlittu ihmisjoukko odottamassa omaa teloitusvuoroaan. Piirroksessa on hyödynnetty vuoroin paksun ja ohuemman viivan käyttöä. Vahvat kontrastit lehden valkoista paperia vasten antaa kuvasta uhkaavan vaikutelman.

Edellä käsitellystä vuoden 1941 joulunumerosta löytyy toinenkin pienikokoinen, noin neljäsosan sivusta täyttävä pilapiirros. Piirroksessa (kuva 12) Stalin laskeutuu pommisuojaan pitkiä portaita kainalossaan Karl Marxin teos. Pommisuojan Helvetin portteihin vertautuvalla sisäänkäynnillä on vastassa Saatana kahden pienen paholaisen kanssa. Sen yllä oleva Neuvostoliiton tunnus ei ole perinteinen sirppi ja vasara, vaan vasara on korvattu paholaisen hangolla. Symbolin ympärillä lukee venäjäksi "kuka on tulossa, älä pelkää". Pilapiirroksen kuvatekstissä puolestaan kerrotaan pommisuojaan suuntaavan Stalinin kysyvän Saatanalta Helvetin sijaintia, johon Saatana toteaa heidän olevan pian siellä. Pilapiirroksen voi tulkita tuomitsevan Stalinin ja koko Neuvostoliiton sekä kommunismin suoraan Helvettiin.

⁵⁴ Giffney, "Monstrous Mongols", 230–231.

⁵⁵ Kim, "Globalizing Imperium", 473; Marác, "The Huns in Western Consciousness", 17; 29–30.

⁵⁶ Pitkänen & Sutinen, "Suuri propagandasota ja modernin propagandan synty", 107.

⁵⁷ Ks. kuva 7 ja 9.

I SOVJET-PARADISET.

Ni som babbla om nåd — jo, jag tackar,
ni som babbla om framtidens stat:
åh, låt gå — här är fullt upp med nackar,
åh, låt gå — låt maskinen få mat!

(K. G. Ossianilsson).

ISKALL
N:o 210
Fmk 64:—

Aalborgs Akvavit

ISKALL
N:o 210
Fmk 64:—

Lösnummer: Fmk 3:—, 30 öre

Kuva 11: *Garm*, 14.03.1938, nro. 3, s. 1

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008021?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Teckning av Harry Elg.

STALIN I BOMBSKYDD.

»Vi är snart framme», sa' fan till Stalin, som sporde, var helvetet låg.

(Allmogeordstäv i modern version.)

Kuva 12: *Garm*, 01.12.1941, nro 9-10, s. 27, piirtänyt Harry Elg.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008041?page=27>
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

GARM

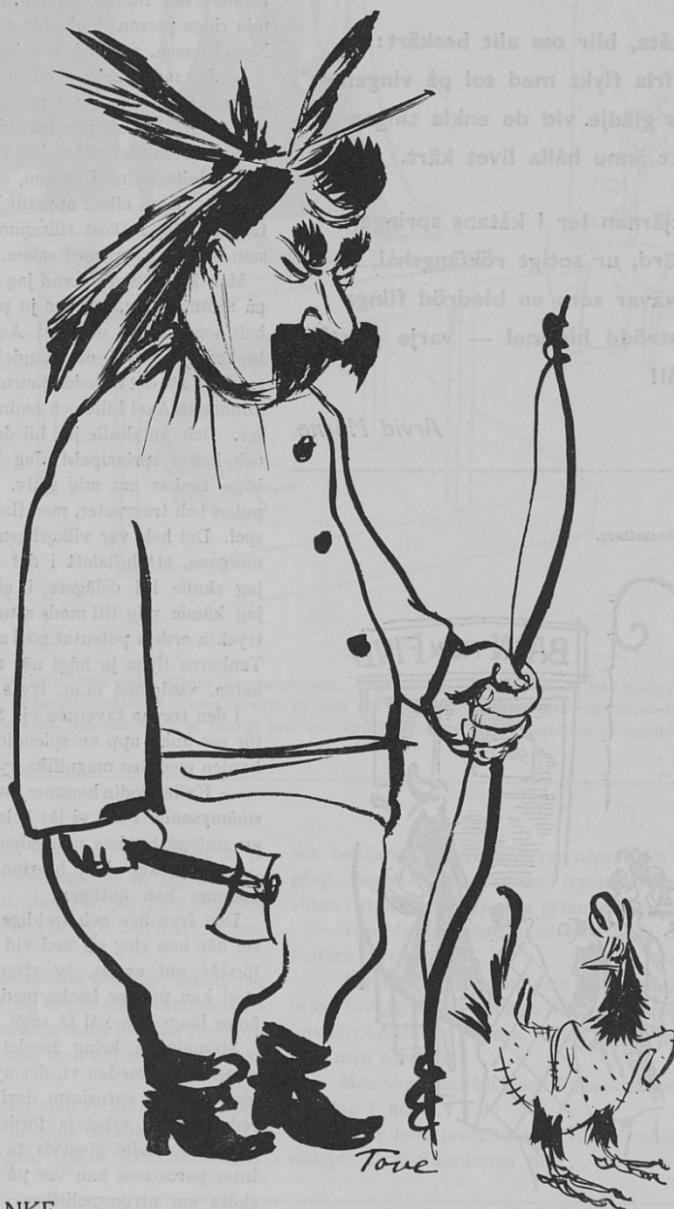

N:o 3-4 19:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN

21 Mars 1942

Teckning av Tove Jansson.

STALINS MISSTANKE:

Jag hedersrödskinn är alltså,
och titeln är ju nitsjevå . . .
Ah, den som vore nu sin kos —
och sutte i nå'n vigwam vacker

långt borta från det helga Ros
och politrucker och duracker!
Men Basje moj, jag nästan tror,
att fan i Onkel Sammy bor

och att den gamla sluga bocken
har skänkt mig den här vapenrocken
för att jag utan större schä
hans »sälla jaktmarker» skall nå . . .

L.

Lösnummer: Fmk 5: —

Kuva 13: *Garm*, 21.03.1942, nro 3-4, s. 3, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008095?page=3>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Pilapiirroksissa vihollinen pyritään usein kuvaamaan naurettavana. Sota-aikoina vihollisen halveksunta, vähättely ja naurunalaiseksi tekeminen karikatyyrien muodossa voi rohkaista, ja auttaa selviytymään sodan henkisestä taakasta⁵⁸. Koomisia elementtejä on havaittavissa maaliskuussa 1942 julkaistun numeron kansikuvassa (kuva 13), jossa Stalin seisoo sulkapäähineeseen sonnustautuneena kynityn kanan vierellä. Vaikka karikatyyri ei varsinaisesti ole kohdistettu etnisiin vähemmistöihin, siitä löytyy kuitenkin etnisiä stereotyyppioita. Stalinin päässä olevat sulat viittaavat Amerikan alkuperäiskansoihin, jotka populaarikulttuurissa kuvataan usein sulkapäähineiden kanssa. Modernin aseistuksen sijaan Stalinille on piirretty perinteinen, usein alkuperäiskansoihin yhdistettävä jousi.⁵⁹ Myös karikatyyrin kuvatekstissä on viitteitä Amerikan alkuperäisasukkaisiin. Kuvatekstissä ”Stalinin epäily” lienee tämän uskomus siitä, että ”Saatana asuu Setä Samissa”, eli Yhdysvalloissa. Yhdysvaltojen rinnastaminen Saatanaan ja Helvettiin on Neuvostoliiton näkökulmasta luontevaa, sillä maat olivat 1900-luvulla ideologiset vastakohtat, ja etenkin toisen maailmansodan jälkeen kylmän sodan loppuun asti enemmän tai vähemmän toistensa vihollisia.

Kanalta sulkapäähineensä lainanneen Stalinin ja karikatyyriä saattelevan kuvatekstin, jossa Stalin kertoo Setä Samulin lahjoittaneen tälle sotilaspuvun takin, on mahdollisesti tarkoitus viitata Yhdysvaltain Lend-Lease-ohjelmaan, jonka kautta saatiin toimitettua miljardien dollarien arvosta sotakalustoa ja tarvikkeita Neuvostoliitolle sekä muille liittoutuneille toisen maailmansodan aikana. Avustukset olivat Neuvostoliitolle elintärkeitä, mutta niiden merkitystä vähäteltiin sekä sodan aikana ja sen jälkeen. Marxilais-leninistiseen ideologiaan ei sopinut, että maailman ensimmäinen kommunistinen valtio hyväksyisi apua kapitalisteilta mailta.⁶⁰ Taloudellisen avun vastaanottaminen kapitalisteilta ei sopinut marxilaiseen narratiiviin ”suuresta isänmaallisesta sodasta”, joten pian sodan jälkeen Lend-Leasen-ohjelman merkitys laitettiin marginaaliin neuvostoliittolaisessa historiakirjoituksessa, jotta se ei heikentäisi marxismi-leninismien legitimitettä.⁶¹

2.3 *Garm* ja sota-ajan sensuuri

Robert Philippen mukaan pilapiirrostaide kukoistaa kriisiaikoina⁶². Tämä taustoittaa myös *Garmissa* sota-aikana julkaistuja pilapiirroksia, kuten vuoden 1940 ensimmäisen numeron kansikuvaa (Kuva 14a). Kaksiosaisessa pilapiirroksessa on kuvattu puna-armeijan sotilas ennen ja jälkeen marraskuun 30. päivän, jolloin Neuvostoliitto hyök-

⁵⁸ Travlos et al., ”Caricaturing the enemy”, 61.

⁵⁹ Etnisistä stereotyyppioista pilapiirroksissa ks. Travlos et al., ”Caricaturing the enemy”, 60.

⁶⁰ Lovelace, ”Amnesia: How Russian history has viewed Lend-Lease”, 591–592; 602.

⁶¹ Lovelace, ”Amnesia”, 595; 602.

⁶² Philippe, *Political Graphics*, 14; 278.

käsi Suomeen aloittaen talvisodan. Vasemmanpuoleisessa paneelissa itsevarma sotilas valmistautuu vetämään miekkaansa ulos sen suojuksesta. Taaempänä Garm-koira seuraa tilannetta pelokkaana, mutta oikeassa paneelissa pelko muuttuu pian huviksi, kun hätkähtäneenä seisovan sotilaan miekka paljastuu pieneksi puukoksi. Piirroksen tulkinta on yksinkertainen: ennen sotaa Neuvostoliitossa ennakoitiin lyhyttä ja puna-armeijalle voittoa sotaa, mutta hyökkäyksen alettua tuli ilmi, että valtionjohto oli aliarvioinut Suomen armeijan kestävyuden täysin. Samalla piirros ruokkii nykypäivään asti säilynyttä isänmaallista narratiivia pienestä ja sisukkaasta Suomesta, joka ei sortunut ylivoimaisen puna-armeijan alle.

Tapahutumien kulku kuvan julkaisun taustalla on monimutkaisempi, sillä sotilaan karikatyyri on sensuroitu versio Tove Janssonin alkuperäisestä piirroksista. Alkuperäisen kuvan asettelu on liki samanlainen, mutta hahmolla oli Stalinin kasvot (Kuva 14b). Sensuuri puuttui kuvaan, sillä piirroksen koettiin olevan liian provokatiivinen ja epäasiallinen. Stalinin tunnistettavat kasvopiirteet ja viikset korvattiin paralla sekä bolševikkien käyttämällä hatulla.⁶³ Stalinin nimi korvattiin termillä "Sovjet" ja karikatyyristä tehtiin anonyymi, mutta kuvatekstin ydinsisältö säilyi.

Piirroksessa voidaan havaita varhaisemmissa *Garmin* pilapiirroksissa käytetty ennen ja jälkeen -asetelma, jossa kahta vuotta verrataan toisiinsa. Vuoden 1940 sensuroidun pilapiirroksen (kuva 14a ja 14b) asettelua voidaan verrata Hamin tekemään vuoden 1927 numeron 6 kansikuvan (kuva 3) asetelmaan. Voidaan spekuloida, että Tove Janssonin pilapiirroksissa näkyy hiukan hänen äitinsä kädenjäljen vaikutus.

Pilakuvan sensurointi ei sinänsä ole uutta, sillä sensuuri on pilalehdille tuttu riesa ja on rajoittanut Suomessa lehtien toimintaa jo Venäjän vallan aikana 1800-luvulla⁶⁴. Itsenäistymisen jälkeen lehdistösensuuri lakkautettiin joksikin aikaa, kunnes talvisodan alettua sota-ajan sensuuri otettiin jälleen käyttöön. Sensuuri pureutui Neuvostoliittoon ja Stalinia kritisoiviin piirroksiin provokaation pelossa, mikä johti myös vuoden 1940 ensimmäisen numeron kansikuvan alkuperäisen pilapiirroksen sensurointiin. Kokonaan sensuuri lakkasi vasta Stalinin kuoltua vuonna 1958.⁶⁵

⁶³ Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 227.

⁶⁴ Uino, "Pilalehtien monenkirjava sukupuu", 311.

⁶⁵ Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 229.

GARM

NR 1 & 2

17:de Arg.

Redaktör: HENRY REIN

8 Mars

1940

SOVJET

FÖRE

OCH EFTER DEN 30NDE NOV.

Kuva 14a: *Garm*, 08.03.1940, nro 1-2, s. 1, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008032?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

GARM

NR 1 & 2

1940

STALIN
FÖRE OCH EFTER DEN 30NDE NOV.

Censurerades! Fick inte tryckas.

Mars 1940

Kuva 14b: Tove Jansson 1940. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/90>
Tove Janssonin kuolinpesä.

2.4 Pilapiirrosten ja karikatyyrien historiallinen merkitys: miten piirrokset ilmentävät ajankuvaansa?

Pilapiirrokset voivat paljastaa paljon niitä luoneista ja hyödyntäneistä yhteisöistä ja yhteiskunnista. Ne toimivat kommunikaation välineenä ja keinona ilmaista mielipiteitä sekä asenteita.⁶⁶ Pilapiirrosten sisältämällä huumorilla on toisinaan terapeuttinen vaikutus. Ne voivat myös toimia selviytymiskeinona vaikeina aikoina, kuten sodassa tai elämässä totalitaarisen hallintojärjestelmän ikeessä.⁶⁷

Kappaleessa 2.2. käsiteltiin toistuvia kuva-aiheita, sekä pilapiirrosta, jossa elokuvanäyttelijä Brunius ja taidemaalari Faustman vierailevat Leninin mausoleumissa (kuva 5). Kulttuuritietoiselle lehdelle, jonka moni karikatyrsti ja kirjoittaja oli aikakauden kulttuuripiirien keskeisiä henkilöitä, on luontevaa sisällyttää pilapiirrosaiheiden arsenaaliin myös muuta kulttuurieliittiä. Näin myös elokuvatähti Greta Garbo joutui *Garmin* pilanteon kohteeksi vuoden 1942 marraskuun numerossa. Yhdysvalloissa asti uraansa edistäneellä Garbolla kerrottiin olevan sympatioita kommunismia kohtaan, mitä ei Neuvostoliiton kanssa sodassa olleessa Suomessa katsottu hyvällä. Pilapiirroksessa (kuva 15) sairaanhoitajan asuun pukeutunut Garbo sitoo laastaria Stalinin sormeen elokuvan kuvauspaikalla.⁶⁸ Filmikameran takana olevalla tuottajalla on hyvä huomioida vyö, jonka solkenä toimii Yhdysvaltain lippu. Garbo tuli tunnetuksi muun muassa päärooleistaan Leo Tolstoin romaanin pohjalta filmatisoidusta vuoden 1935 elokuvasta *Anna Karenina*, sekä vuoden 1939 komediasta *Ninotchka*, jossa Garbo esitti nuorta neuvostoliittolaista naista⁶⁹. Elokuvatähtien tavoin moni ajan poliitikko, akateemikko, kirjailija tai muu merkkihenkilö saattoi päätyä Neuvostoliittoon liittyviin pilapiirroksiin, mikäli heillä oli ajankohtaisia kytköksiä itänaapuriin⁷⁰. Leninin ja Stalinin lisäksi *Garmissa* näkyi satunnaisesti Lev Trotski ja Maxim Gorki, joita esiintyi pilakuvissa lähinnä vuosien 1924–1928 välillä⁷¹.

Pilapiirrosten ja karikatyyrien esiintymistiheys kertoo paljon ajankuvasta. Kaiken kaikkiaan *Garmista* Neuvostoliittoa tai Venäjää kritikoivia kuvituksia löytyi noin kolmekymmentä⁷² vuosilta 1923–1943, jonka jälkeen kuva-aihe katosi. Neuvostoliittoaiheisten pilapiirrosten määrä ei ole suuri, mutta *Garmin* pääpainotus olikin muissa aiheissa. 1930-luvun loppuun saakka pilapiirroksissa esiintyviä tunnistettavia eri hahmoja oli varsin runsaasti verrattuna vuosikymmen lopulta eteenpäin julkaistuihin numeroihin. Varhaisemmissa numeroissa esiintyi vuoroin Lenin, Lev Trotski ja Maxim

⁶⁶ Kemnitz, "The Cartoon as a Historical Source", 81–82.

⁶⁷ Travlos et al., "Caricaturing the enemy", 60–61.

⁶⁸ Tomihara, *Garm: The People's Watchdog*, 240.

⁶⁹ Jukić, "The October Garbo", 58–63.

⁷⁰ Ks. esim. *Garm* 1924 no. 1, jossa kirjailija Albert Engström ja kartografi ja poliittinen vaikuttaja Sven Hedin tai *Garm* 1943, no. 5, jossa Tukholman yliopiston professorina ja toimittajana toiminut Torgny Segerstedt sekä toimittaja Johannes Wickman.

⁷¹ Ks. kuvat 1 ja 6 sekä *Garm* 1924 no. 1, 1925 no. 4 s. 4, 1927 no. 15 sekä *Garm* 1928 no. 23 s. 6.

⁷² Määrään eivät sisälly maininnat tekstissä. Lukumäärä on suuntaa antava mahdollisten huomauttamatta jääneiden piirrosten takia.

Gorki. 1930-luvulta eteenpäin ja toisen maailmansodan myötä hahmot väistyivät Stalin-kuva-aiheiden vallatessa alaa. Kuten luvussa 2.3 todettua, pilapiirtäjät eivät aina voineet noudattaa täyttä luovuudenvapautta Stalin-aiheisissa pilapiirroksissa, sillä sotavuosien sensuurilla taattiin, että pilapiirroksiset noudattivat varovaista linjaa Neuvostoliiton suhteen. Stalinin pilkkaaminen piirroksissa koettiin tabuna, mikä osittain rajoitti pilapiirtäjien työskentelyä.⁷³ Toisaalta aiheen kiistanalaisuus on voinut myös lisätä inspiraatiota pilapiirroksille, sillä Stalin-aiheisten piirrosten julkaisu ei *Garmin* sota-ajan kuvituksista päätellen ollut täysi mahdottomuus. Itänaapurin suosituimpi aihe oli kuitenkin Natsi-Saksan kritikointi, mutta yhtä lailla diktatuurien pilkkaaminen ja venäläisten sekä Stalinin esittäminen epäsuotuisassa valossa oli varsin tyypillistä⁷⁴.

Sodan loppua kohti Neuvostoliittoa käsittelevät kuvitukset siis harvenivat ja aihe katosi käytännössä olemattomiin, eikä vuodesta 1944 eteenpäin julkaistuissa *Garmin* numeroissa pilapiirroksia aiheesta ollut enää juuri lainkaan. Diktatuurien pilkkaamisen sijaan sotien jälkeen *Garmissa* korostui kulttuuripolitiikka ja suomenruotsalaisten kulttuurielämä⁷⁵, joten Neuvostoliittoa kritikoivat pilapiirroksiset loistavat poissaolollaan *Garmin* kuvituksissa aina 1950-luvun puolelle asti lehden lakkauttamiseen saakka. Tätä voi selittää toisaalta *Garmin* poliittisuuden väheneminen 1940-luvun loppua kohti kevytmielistenpien kertomusten viedessä alaa pilapiirroksilta, mutta myös luvussa 2.3. mainittu vuoteen 1958 saakka kestänyt osittainen sensuuri.⁷⁶ Toisaalta yksi selkeä selitys kuvien poissaololle on se, että Suomen ja Neuvostoliiton välit eivät koskaan olleet yksinkertaiset tai helpot.

Monesta Neuvostoliittoa käsittelevästä pilapiirroksista huokuu epäluulo ja pelko itänaapurin kohtaan Suomen itsenäisyyden säilymisen osalta. Nykypäivänakin ajankohtainen aihe Suomen itärajan Venäjän ja Euroopan rajana askarrutti jo aikalaiksiakin, kuten näkyy kuvasta 16, jossa Stalin verinen puukko kädessä suuntaa Suomen puolelle rajaa puna-armeijan edetessä muiden pohjoismaiden läpi kohti Eurooppaa. *Garm* pysyy ajankohtaisena niin maailmanpolitiikan kriisien, kuin myös kulttuurin osalta erityisesti viime vuosina julkaistujen Tove Janssonin elämää ja tuotantoa käsittelevien teosten ansiosta; lehti mainitaan muun muassa Zaida Bergrothin ohjaamassa *Tove*-elokuvassa (2020), sekä viimeisimpänä Helsingin Sanomien artikkelissa ”Täältä tulee Tove”.⁷⁷ Jansson oli kuitenkin vain yksi *Garmin* lukuisista pilapiirtäjistä, joiden osalta *Garmilla* on vielä runsaasti annettavaa sekä tutkimuskentälle, että populaarikulttuurin ilmiöille ja tuotoksille.

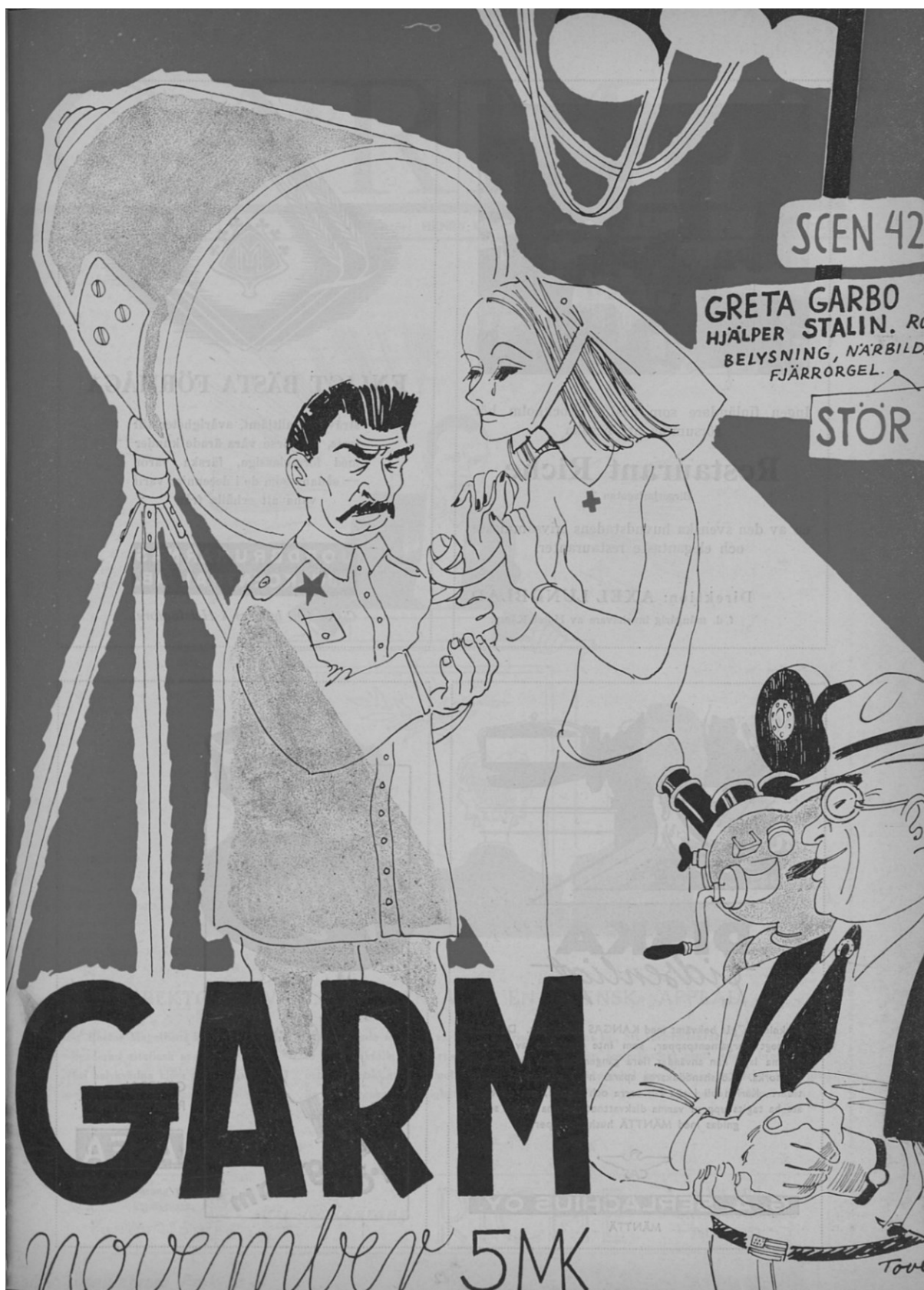
⁷³ Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 229.

⁷⁴ Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 346.

⁷⁵ Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 346.

⁷⁶ Tomihara, *Garm - The People's Watchdog*, 227; Uino, ”Pilalehtien monenkirjava sukupuu”, 346.

⁷⁷ Filander, ”Täältä tulee Tove”, 13.4.2023.

Kuva 15: *Garm*, 01.11.1942, nro 9–10, s. 1, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008043?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

GARM

N:o 17. 7:e Årg.

Redaktör: HENRY REIN.

1 september 1930

Teckning av Gösta Thilén.

INFÖR AVGÖRANDET.

(Se verserna på följande sida.)

Använd
alltid

OXYGENOL

Tandcrème
med vätesuperoxid

Pris: Fmk 3: —, 30 öre.

Kuva 16: *Garm*, 01.09.1930, nro 17, s. 1, piirtänyt Gösta Thilén.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007331?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

3 PÄÄTÄNTÖ

Garmin lukuisista pilapiirroksista on saatu huomata, että tyyllisesti niissä on paljon vaihtelua lukuisten eri pilapiirtäjien vuoksi. Tiettyjä yhtäläisyyksiä ja toistuvia elementtejä on kuitenkin havaittavissa: varsinkin *Garmin* alkuvuosina Lenin kuvattiin monesti pilvellä lepäävänä pyhimyksen kaltaisena hahmona. Leninin lisäksi muiden keskeisten hahmojen, etenkin Lev Trotskia ja Stalinia kritikoivissa karikatyyreissä ilmenee vakiintuneita kuvaustapoja hahmojen tunnistettavuuden vuoksi. Moni pilapiirtäjä on hyödyntänyt henkilön kasvonpiirteiden liioittelua: esimerkiksi Trotskin tunnistaa helposti pystyssä olevista hiuksista, pyöreistä laseista ja parran muodosta. Sama pätee myös Leninin ja Stalinin osalta, jotka molemmat voidaan tunnistaa kasvojen piirteiden ja parran tai viiksien perusteella. Stalinille tyypillinen asustus karikatyyreissä on joko pitkä takki tai yksinkertainen sotilaspuku, tosin poikkeuksiakin löytyy, kuten saattoi havaita kuvasta 10.

Henkilökohtaisten ominaisuuksien liioittelun lisäksi valtiollisten symbolien käyttö on yleinen keino välittää pilapiirrosten ja karikatyyrien viestiä. Myös kansallisten stereotyyppien käyttö tehokeinona on varsin yleinen tapa nöyryyttää pilapiirroksen kohteeksi otettua henkilöä. Monesta pilapiirroksista voidaan myös havaita kuoleman symboliikkaa ja attribuutteja. Se pätee niin Leninin karikatyyreihin, kuin myös Stalinia kritikoiviin pilapiirroksiin.

Tunnistettavien hahmojen ohella yhdeksi kuvatyypiksi voidaan määritellä tunnistamaton puna-armeijan sotilas. Nimetöntä hahmoa tai sotilasta suosittumia ovat kuitenkin tunnetuista henkilöistä tehdyt karikatyyrit. *Garmin* hahmogalleria on varsin rikas, ja sodankin partaalla *Garm* pysyi uskollisena kulttuurin ja taide-elämän vaalimiselle. Satunnaisesti Neuvostoliitto-aiheisiin pilapiirroksiin eksyi myös ajan kulttuuripiirien merkkihenkilöitä, kuten elokuvatähtiä, joita kritikoitiin muun muassa sympatioista Neuvostoliittoa kohtaan.

Analysoiduista pilapiirroksista voi havaita, että piirtäjillä oli valinnanvaraa monipuolisesti eri kuva-aiheista, vaikka erityisesti toisen maailmansodan aikana sensuuri rajoitti jonkun verran karikatyyristien ilmaisunvapautta. Ennen 1930-lukua *Garmin* pilapiirroksissa otettiin kantaa muun muassa Neuvostoliiton toimiin sekaannuksen vallassa olleessa Kiinassa, sekä Neuvostoliiton juhlapäiviin. 1930-luvun edetessä pilapiirtäjien kynän alle päätyi Stalinin vainot ja suuri terrori, kunnes 1940-luvun myötä sotaa kritikoivat piirrokset yleistyivät vihollisen uhan alla.

Lopuksi on hyvä painottaa jo aiemmin esiin nousutta tosiasiaa siitä, ettei nykypäivän näkökulmasta 1900-luvun alkupuoliskon pilapiirrosten tulkinta ole helppoa, sillä aikalaisille kuvat ovat voineet merkitä jotain aivan muuta. Monessa analysoidussa pilapiirroksessa voi olla vielä runsaasti avaamatta jääneitä ulottuvuuksia, jotka vain aikalaiset ovat ymmärtäneet.

KUVALUETTELO

Kuva 1: *Garm*, 01.04.1924, nro. 7, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007178?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 2: *Garm*, 28.09.1939, nro. 9, s. 5

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008028?page=5>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 3: *Garm*, 15.03.1927, nro. 6, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007249?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 4: *Garm*, 30.07.1941, nro. 7, s. 3

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008039?page=3>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

Kuva 5: *Garm*, 15.08.1933, nro. 15–16, s. 1, piirtänyt Rudolf Koivu.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007398?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 6: *Garm*, 01.11.1927, nro. 21, s. 1, piirtänyt Oscar Furuhjelm.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007265?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 7: *Garm*, 01.02.1927, nro. 3, s. 1, piirtänyt Signe Hammarsten-Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007244?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 8: *Garm*, 03.11.1937, nro. 21, s. 1, piirtänyt Eric Wasström.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008017?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 9: *Garm*, 03.11.1937, nro. 21, s. 2

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008017?page=2>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 10: *Garm*, 01.12.1941, nro. 9–10, s. 16

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008041?page=16>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 11: *Garm*, 14.03.1938, nro. 3, s. 1

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008021?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 12: *Garm*, 01.12.1941, nro. 9–10, s. 27, piirtänyt Harry Elg.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008041?page=27>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 13: *Garm*, 21.03.1942, nro. 3–4, s. 3, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008095?page=3>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 14a: *Garm*, 08.03.1940, nro. 1–2, s. 1, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008032?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 14b: Tove Jansson 1940. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/90> Tove Janssonin kuolinpesä.

Kuva 15: *Garm*, 01.11.1942, nro. 9–10, s. 1, piirtänyt Tove Jansson.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1008043?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 16: *Garm*, 01.09.1930, nro. 17, s. 1, piirtänyt Gösta Thilén.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1007331?page=1>

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

LÄHDELUETTELO

- Courtois, Stéphane, Rémi Kauffer, Kaarina Turtia, Matti Brotherus & Heikki Eskelinen, toim. *Kommunismmin musta kirja: rikokset, terrori, sorto*. Helsinki: WSOY, 2003.
- DeSousa, Michael A. & Martin J. Medhurst. "Political Cartoons and American Culture: Significant Symbols of Campaign 1980". *Studies in Visual Communication* 8, nro. 1 (1982): 84–98.
- Filander, Aino. "Täältä tulee Tove". *Helsingin sanomat* 13.4.2023. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009465151.html> Viitattu 14.4.2023.
- Flewers, Paul. "Stalin and the Great Terror: Politics and Personality in Soviet History". *Critique* 39, nro. 2 (2011): 271–93. <https://doi.org/10.1080/03017605.2011.561632>
- Gérin, Annie. *Devastation and laughter: Satire, Power and Culture in the Early Soviet State, 1920s-1930s*. Toronto: University of Toronto Press, 2018.
- Giffney, Noreen. "Monstrous Mongols". *Postmedieval: A Journal of Medieval Cultural Studies* 3, nro. 2 (2012): 227–245. <https://doi.org/10.1057/pmed.2012.10>
- Hamilakis, Yannis. "No Laughing Matter: Antiquity in Greek Political Cartoons". *Public Archaeology* 1, nro. 1 (2000): 57–72. <https://doi.org/10.1179/146551800793157495>
- Heimo, Anne & Tiina Lintunen. "Luotauksia sisällissodan jälkeeseen." Teoksessa *Sisällissodan jäljet*, toimittaneet Anne Heimo & Tiina Lintunen, 7–23. *Väki Voimakas -vuosikirja* 31, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2018.
- Heimo, Anne & Tiina Lintunen. *Sisällissodan jäljet. Väki Voimakas -vuosikirja* 31, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2018. <http://hdl.handle.net/10138/240068>
- Hentilä, Seppo. "Vapaussota – valkoisen Suomen historiapolitiittinen artefakti." Teoksessa *Sisällissodan jäljet*, toimittaneet Anne Heimo & Tiina Lintunen, 325–348. *Väki Voimakas -vuosikirja* 31, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2018.
- Jordan, Donald A. *The Northern Expedition: China's National Revolution of 1926–1928*. University of Hawai'i Press, 1976. <https://doi.org/10.2307/j.ctv9zck3k>
- Jukić, Tatjana. "The October Garbo: Classical Hollywood and the Revolution". *Studia Litterarum* 2, nro. 2 (2017): 56–63. <https://doi.org/10.22455/2500-4247-2017-2-2-56-63>
- Kangas, Anni. "Politiikka pilakuvissa: pragmatistinen semiotiikka politiikan tutkimuksen metodologiana". *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 52, nro. 1 (2010).
- Kemnitz, Thomas Milton. "The Cartoon as a Historical Source". *The Journal of Interdisciplinary History* 4, no. 1 (1973): 81–93. <https://doi.org/10.2307/202359>

- Khlevniuk, Oleg V. & Simon Belokowsky. "Archives of the Terror: Developments in the Historiography of Stalin's Purges". *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 22, nro. 2 (2021): 367–85. <https://doi.org/10.1353/kri.2021.0018>
- Kim, Margaret. "Globalizing Imperium: Thirteenth-Century Perspectives on the Mongols". *Literature Compass* 11, nro. 7 (2014): 472–483.
- Kuromiya, Hiroaki. "Stalin's Great Terror and International Espionage". *The Journal of Slavic Military Studies* 24, nro. 2 (2011): 238–52. <https://doi.org/10.1080/13518046.2011.572724>
- Liukkonen, Petri & Ari Pesonen. Leon Trotsky (1879–1940). Books and Writers, Authors' Calendar. Haettu osoitteesta <http://authorscalendar.info/trotsky.htm> 14.4.2023.
- Liukkonen, Petri & Ari Pesonen. Maksim Gorky (1868–1936), Books and Writers, Authors' Calendar. Haettu osoitteesta <http://authorscalendar.info/gorki.htm> 14.4.2023.
- Lovelace, Alexander G. "Amnesia: How Russian History Has Viewed Lend-Lease". *The Journal of Slavic Military Studies* 27, nro. 4 (2014): 591–605. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/13518046.2014.963410>
- Marác, László. "The Huns in Western Consciousness: Images, Stereotypes and Civilization". *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Kul'turologiâ i Iskusstvovedenie* 1, nro 17 (2015): 16–33.
- Medhurst, Martin J. & Michael A. De Sousa. "Political Cartoons as Rhetorical Form: A Taxonomy of Graphic Discourse". *Communication Monographs* 48, nro. 3 (1981): 197–236. <https://doi.org/10.1080/03637758109376059>
- Murdock, Michael G. "Exploiting Anti-Imperialism: Popular Forces and Nation-State-Building During China's Northern Expedition, 1926–1927". *Modern China*, 35, nro. 1 (2009): 65–95. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/0097700408318986>
- Philippe, Robert. *Political Graphics: Art as a Weapon*. Oxford: Phaidon, 1982.
- Pitkänen Silja & Ville-Juhani Sutinen. "Suuri propagandasota ja modernin propagandan synty." Teoksessa *Propagandan historia*, toim. Silja Pitkänen & Ville-Juhani Sutinen, 102–124. Helsinki: Into Kustannus Oy, 2018.
- Pitkänen Silja & Ville-Juhani Sutinen. *Propagandan historia*. Helsinki: Into Kustannus Oy, 2018.
- Tomihara, Mayumi. *Garm - The People's Watchdog: Tove Jansson and Finland-Swedish Culture's Definitive Caricature Magazine*. Eng. Mami Adachi. Tokyo: Seidosha, 2014.
- Travlos, Konstantinos, Doruk Akyüz, & Ceren Mert Travlos. "Caricaturing the Enemy: Caricatures and the Greek-Turkish War 1919-1922". *The European Journal of Humour Research* 10, nro. 4 (2022): 57–81. <https://doi.org/10.7592/EJHR.2022.10.4.707>

Uino, Ari. "Pilalehtien monenkirjava sukupuu." Teoksessa *Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet*. Toim. Päiviö Tommila, 293–363. Aikakauslehtien liitto/Kustannuskiila, 1991.

Ylönen, Marja. "Poliittiset pilapiirroksiset: arjen historian kuvasto". *Sarjainfo*, nro. 2 (1999): 4–6. <https://sarjakuvaseura.fi/fi/sarjainfo/arkisto/sarjainfo-101-110/sarjainfo-103/1786-si103-poliittiset-pilapiirroksiset/file>

Ylönen, Marja. "Suomalainen haarukassa - Mitä pilapiirros kertoo Suomen historiasta?" *Tieteessä tapahtuu* 19, nro. 8 (2001). <https://journal.fi/tt/article/view/58119>

Ylönen, Marja. *Pilahistoria: Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001.